

ANALIZA STANJA U OBLASTI REGISTRACIJE PREDUZEĆA SA MJERAMA ZA UNAPRIJEĐENJE

Članovi radne grupe:

Marija Šuković, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost, koordinator radne grupe
Bojana Bošković, Ministarstvo finansija
Goran Nikolić, Ministarstvo ekonomije
Bojana Bajić, Ministarstvo javne uprave
Dušanka Vujisić, Poreska uprava
Dragan Filipović, Centralni registar privrednih subjekata

U izradi Analize aktivno učestvovali:

Ana Stojanović, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost
Marija Asanović, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost
Dijana Filipović, Centralni registar privrednih subjekata
Snežana Vujanović, Ministarstvo finansija

Podgorica, jun 2019. godine

Sadržaj

REZIME	6
UVOD.....	9
SADAŠNJE STANJE CENTRALNOG REGISTRA PRIVREDNIH SUBJEKATA I PROCES REGISTRACIJE	12
ORGANIZACIJA RADA U CRPS	12
<i>Tabela 1. Obrađeni predmeti i broj zaposlenih u CRPS-u.....</i>	<i>12</i>
<i>Tabela 2. Obrađeni predmeti u CRPS-u po vrsti</i>	<i>12</i>
PROCES REGISTRACIJE PRIVREDNIH SUBJEKATA.....	13
ARHIVA CRPS-A	15
BAZA PODATAKA	15
<i>Tabela 3. Ukupan broj preduzeća u registru i ukupan broj onih koji su predavali finansijske izvještaje</i>	<i>15</i>
SADAŠNJI STATUS PROCESA ELEKTRONSKE REGISTRACIJE	16
ISKUSTVA PRIVATNOG SEKTORA U RADU SA CRPS-OM	17
<i>Tabela 4. Prosječna ocjena zadovoljstva privatnog sektora saradnjom sa CRPS.....</i>	<i>19</i>
ŽELJENO STANJE CENTRALNOG REGISTRA PRIVREDNIH SUBJEKATA I PROCESA REGISTRACIJE	20
ELEKTRONSKA REGISTRACIJA PRIVREDNIH SUBJEKATA	21
REGISTRACIJA U CRPS ZA PRIVREDNIKE KOJI NE BUDU KORISTILI ELEKTRONSKU REGISTRACIJU	24
NORMATIVNI OKVIR I ZAKONSKI PREDUSLOVI ZA ELEKTRONSKU REGISTRACIJU PRIVREDNIH SUBJEKATA	26
ZAKON O ELEKTRONSKOJ UPRAVI	26
ZAKON O ELEKTRONSKOM DOKUMENTU	26
ZAKON O ADMINISTRATIVNIM TAKSAMA.....	26
ODLUKA CBCG O STRUKTURI, BLIŽIM USLOVIMA I NAČINU OTVARANJA I UKIDANJA TRANSAKCIONIH RAČUNA	27
IZRADA FIZIČKOG PEČATA DRUŠTVA	27
ZAKON O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA	28
<i>Sređivanje baze CRPS.....</i>	<i>29</i>
Uporedna iskustva.....	29
Prijedlozi za dopunu Prijedloga zakona o privrednim društvima u cilju efikasnog ažuriranja baze podataka	33
<i>Objavljivanje registracije i izmjene podataka</i>	<i>33</i>
Trenutno stanje	33
Prijedlog izmjena i dopuna u tekstu Prijedloga zakona o privrednim društvima	37
<i>Dodatni prijedlozi izmjena ZOPD-a</i>	<i>38</i>
TEHNIČKI PREDUSLOVI ZA ELEKTRONSKU REGISTRACIJU PRIVREDNIH SUBJEKATA.....	40
INTEROPERABILNOST SISTEMA.....	40
<i>Tabela 5. Pregled svih registara koji su ulazni podaci CRPS-u za registraciju</i>	<i>40</i>
IZMJENE BAZE PODATAKA CRPS-A	41
OSVRT NA DOING BUSINESS METODOLOGIJU ZA INDIKATOR „OTPOČINJANJE POSLOVANJA“	44
<i>Tabela 6. Potrebni koraci i broj dana za registraciju preduzeća</i>	<i>44</i>
<i>Grafik 1. Rang Crne Gore na Doing Business listi 2019. i projekcije.....</i>	<i>45</i>
ORGANIZACIONI STATUS CENTRALNOG REGISTRA PRIVREDNIH SUBJEKATA.....	46
PORESKA UPRAVA.....	46
PRIVREDNI SUD	46
SAMOSTALNA AGENCIJA.....	47
<i>Tabela 7. Prihodi i troškovi CRPS-a za 2017. i 2018. godinu</i>	<i>48</i>
UPOREDNA ANALIZA SA ZEMLJAMA REGIONA	48
<i>Grafik 2. Doing business rang po indikatoru „otpočinjanje poslovanja“</i>	<i>48</i>
<i>Tabela 8. Uporedna analiza procesa registracije u Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji</i>	<i>49</i>
ZAKLJUČAK.....	51
AKCIONI PLAN ZA UNAPRIJEĐENJE PROCESA REGISTRACIJE PREDUZEĆA.....	53
ANEKSI	57
ANEKS 1. SMJERNICE ZA NOVI PRAVILNIK O RADU CRPS-A	57
ANEKS 2. PRIMJERI PRETRAGE SLUŽBENOG LISTA „PRINT SCREEN“	58

Rezime

Ovaj dokument je rezultat rada radne grupe koja je osnovana zaključkom Savjeta za konkurentnost na sjednici održanoj 22. marta 2019. godine. U dokumentu je detaljno obrađeno sadašnje stanje procesa registracije privrednih subjekata i navedeni su osnovni nedostaci, koji su obrazloženi i komentarima prikupljenim iz privatnog sektora. Dodatno, dat je opis željenog stanja koje podrazumijeva mogućnost potpune elektronske registracije preduzeća, odnosno pojednostavljenje procesa za one privrednike koji odluče da osnuju svoje preduzeće ili registruju izmjene dolaskom na šalter Centralnog registra privrednih subjekata¹. Kako je registracija preduzeća jedan od najvažnijih indikatora za praćenje konkurentnosti zemlje, u dokumentu je dat osvrt na Doing Business metodologiju i prijedlog izmjene organizacionog statusa CRPS-a.

Krajnji cilj reforme procesa registracije preduzeća je da se cjelokupan proces osnivanja preduzeća (od rezervacije imena do momenta kada preduzeće može da obavlja pravne radnje), odvija elektronski. Registracija privrednih subjekata treba da je u skladu sa sljedećim principima, koji su međunarodna praksa:

- Registracija je upis to jest evidencija i nije davanje dozvole
- Baza podataka je zbirka statusnih i finansijskih podataka i dokumenata koji su javno dostupni i formira se na osnovu dokumenata koje privredni subjekti slobodno (autonomno usvajaju), a stupaju na snagu registracijom privrednog subjekta u centralnom registru
- Organi javne vlasti ne razmjenjuju dokumenta već podatke (re-use of data)
- Objavljivanje je istovremeno sa registracijom u registru
- Privredni subjekat je vlasnik podataka koje dostavlja i sam snosi zakonsku odgovornost za tačnost tih podataka.

Uspostavljam interoperabilnosti i razmjenu podataka između svih institucija koje učestvuju u procesu registracije preduzeća, kroz JISERP sistem, biće omogućena **potpuna jedinstvena prijava**. Ovo znači da će osnivač/zastupnik u jednom koraku pokretati postupak registracije i u tom postupku dostavljati jedino dokumenta i podatke koja nije moguće pribaviti po službenoj dužnosti. Za privrednika to znači da će imati **dva osnovna koraka**: elektronsko podnošenje dokumentacije i podataka i odlazak u komercijalnu banku radi identifikacije, a u cilju otvaranja računa. *Podnošenje zahtjeva podrazumijeva dostavljanje dokumentacije potpisane elektronskim potpisom i unošenje potrebnih podataka, kao i elektronsko plaćanje taksi putem Nacionalnog sistema za naplatu administrativnih taksi (NS-NAT).*²

Imajući u vidu trenutno stanje, kao i „željeno stanje“ koje je prilagođeno standardima regiona i razvijenijih zemalja, proces pojednostavljenja i omogućavanja potpune elektronske registracije i elektronskih izmjena podataka zahtijeva značajno vrijeme, posvećenost više institucija i strateški pristup. Neke od aktivnosti koje su prepoznate u akcionom planu za unaprijeđenje procesa registracije, koji je sastavni dio ovog dokumenta, zahtijevaju kraće vrijeme za realizaciju, dok je za druge potreban značajno duži period imajući u vidu sve preduslove za njihovu implementaciju. Preduslovi su, u ovom dokumentu, podijeljeni na normativne ili zakonske i tehničke.

¹ U daljem tekstu CRPS

² Privrednici će kroz isti servis kojim pristupaju elektronskom osnivanju preduzeća, pristupati i NS-NAT-i

Važeća legislativa ne predstavlja prepreku unaprijeđenju procesa registracije privrednih subjekata, već se najavljenim izmjenama i uvođenjem elektronskih servisa unaprjeđuje taj proces i afirmiše elektronske usluge i razmjena podataka između institucija. Međutim, i pored toga, potrebne su i dodatne izmjene koje se prevashodno odnose na: izmjene predloga Zakona o privrednim društvima³ uz donošenje podzakonskog akta o detaljnoj razradi rada CRPS-a; izmjene svih podzakonskih akata institucija koje su uključene u ovaj proces u dijelu da se omogući korišćenje elektronskog potpisa i elektronske razmjene podataka (a ne fizičke razmjene dokumenata), koji su definisani Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu, Zakonom o elektronskom dokumentu i Zakonom o elektronskoj upravi. U cilju promovisanja elektronskog poslovanja, predlog je i smanjenje tarifa za servise kod državnih organa, koji su dio ovog procesa, a koji se obavljaju elektronski. Najznačajnije izmjene Predloga zakona o privrednim društvima koje su predložene u ovom dokumentu odnose se na:

- Definisanje zakonskog osnova za proces „ažuriranja“ baze CRPS na način da se jasno prepoznaju aktivni i neaktivni privredni subjekti, a zatim i da se dalje pokrene procedura sudske likvidacije privrednih subjekata koji ne obavljaju privrednu aktivnost,
- Obavezu objavljivanja registracija privrednih subjekata i izmjena podataka, poštujući pravilo da datum objave treba da bude usklađen sa datumom nastale izmjene, a u skladu sa Direktivom (EU) 2017/1132 Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. juna 2017. o određenim aspektima prava društava i najavljenim izmjenama (u pogledu upotrebe digitalnih alata i postupaka i prava društva).

Tokom izrade analize uzeta su u obzir najavljena očekivanja Evropske unije za svoje, a i buduće članice, da se do 2023. godine omogući elektronska razmjena podataka između registara svih zemalja, za šta je pilot projekat već u toku. Do tada, Crna Gora će potpisivanjem sporazuma za priključenje regionalnom registru (Jugoistočna Evropa) biti u prilici da otpočne sa procesom razmjene podataka. Važan preduslov za ove procese je ažurirana baza podataka i jasna distikcija između preduzeća koja obavljaju i ne obavljaju privrednu aktivnost.

Što se tiče tehničkih preduslova, postoji potreba za daljim razvojem jedinstvenog informacionog sistema za elektronsku razmjenu podataka (JISERP), koji je u nadležnosti Ministarstva javne uprave i koji je osnova za razmjenu podataka između institucija i omogućavanje elektronskih servisa. Potpunim uvezivanjem svih institucija koje učestvuju u procesu registracije preduzeća, kroz JISERP sistem, biće omogućena jedinstvena prijava. Ovo znači da će privrednici ispunjavanjem jedinstvene prijave podnositi sva potrebna dokumenta svim institucijama koje učestvuje u ovom procesu (elektronskim putem ili dolaskom na šalter), a institucije će podatke koje već postoje u nekom od registara preuzimati elektronskom razmjenom putem JISERP-a.

Crna Gora je trenutno na 90. mjestu po indikatoru koji mjeri otpočinjanje poslovanja sa 86,65 poena, dok je Novi Zeland na prvom mjestu sa 99,98 poena, dakle razlika u poenima je 13,33. Kada se posmatraju drugi indikatori koje mjeri DB razlika između zemalja koje su na prvom mjestu i onih koje su na 90.-om je znatno veća (npr za građevinske dozvole je 19,54 poena, za snabdijevanje električnom energijom je 26,82 poena). Ovo govori o tome da su zemlje veoma fokusirane na ovu oblast i da male izmjene u pozitivnom ili negativnom smjeru mogu da utiču na osjetan rast, odnosno pad na listi DB.

Poredeći sadašnje stanje procesa registracije preduzeća i rang u izvještaju Doing Business za 2019. godinu sa željenim stanjem koje je opisano u ovom dokumentu, a koristeći simulator koji je dostupan na zvaničnoj

³ ZOPD

stranici Doing Business izvještaja, napravljena je i okvirna procjena potencijalnog unaprijeđenja ranga Crne Gore na DB listi (*pod uslovom da ostale zemlje ne unaprijeđuju svoje procedure*). Tako, ukoliko bi Crna Gora pojednostavila proces registracije, koji bi se i dalje obavljao dolaskom na šalter, a uvezivanjem institucija, zadržavajući iste troškove i u slučaju da ostale zemlje ne mijenjaju ništa od svojih procedura, naša zemlja bi se našla na 26. mjestu po indikatoru koji mjeri lakoću otpočinjanja poslovanja. U slučaju kada bi Crna Gora u potpunosti implementirala proces elektronske registracije preduzeća, na način kako je opisan u ovom dokumentu, a u slučaju da ostale zemlje ne mijenjaju ništa od svojih procedura, naša zemlja bi se našla na 6. mjestu po indikatoru koji mjeri lakoću otpočinjanja poslovanja.

Sagledavajući ukupnu situaciju, kao i praksu zemalja koje su u ovoj oblasti među prvima u svijetu, nameće se zaključak da Crna Gora treba da ide u pravcu osnivanja nezavisne agencije za registraciju preduzeća. Poreska uprava nije institucija koja dugoročno treba da se bavi registracijom preduzeća, a povratak u Privredni sud nosi ograničenja vezana za razvoj ove oblasti. Agencija u dugom roku može da se razvije u samoodrživi organ, koji će se finansirati kako naplaćivanjem taksi, tako i naplaćivanjem dodatnih usluga (analitika, istraživanja i sl). Kako bi Agencija bila profitabilna, odnosno samostalna u radu, potrebno je da poveća prihode, obzirom da u ovom momentu prihodi CRPS-a ne pokrivaju ukupne troškove. Prihodi se mogu uvećati uključivanjem drugih registara u nadležnost Agencije, a moguće je uvesti i nove usluge koje se odnose na statističku obradu podataka, analitiku i slično. Imajući u vidu da je krajnji cilj omogućavanja elektronske registracije da se proces učini efikasnijim, a u tom smislu i da se službenici rasterete manuelnih, repetitivnih aktivnosti, otvara se mogućnost za nove izvore prihoda kroz uvođenje novih usluga za potrebe države, privrede, udruženja itd.

Kako osnivanje agencije zahtijeva veliko vrijeme i posvećenost, smatramo da najprije treba poboljšati proces registracije preduzeća, a nakon toga uraditi analizu koja će imati za cilj definisanje opsega poslovanja buduće agencije. Dugoročno gledano, Crna Gora će imati veći benefit ukoliko se poboljša sistem registracije u okviru postojećeg organa u Poreskoj upravi, nego da to isto vrijeme posveti osnivanju agencije uz zadržavanje istog nivoa usluge. Takođe, obzirom da je Poreska uprava već otpočela sa projektom unapređenja IT sistema, najjednostavniji način da se unaprijedi i sami CRPS je da ostane u sklopu Poreske uprave. Stoga bi prijedlog bio: *svi resursi treba da budu uključeni u projekat uvođenja sistema potpune elektronske registracije i pojednostavljenje registracije na šalterima CRPS-a, koji treba da se završi do sredine 2020. i da dâ vidljive efekte do kraja 2020., uz zadržavanje CRPS-a kao dijela Poreske uprave. Nakon što novi način registracije privrednih subjekata potpuno zaživi i u praksi, treba uraditi analizu koja će imati za cilj definisanje budućeg poslovanja i organizacije agencije za registraciju. Ukoliko se u potpunosti implementira akcioni plan dat na kraju ovog dokumenta, a na način kako je opisano u ovom dokumentu, agencija može da bude osnovana u drugoj polovini 2021. godine, uz pretpostavku da se usvoji i novi zakon koji će regulisati rad novoosnovane agencije, uz obavezu usklađivanja ostalih akata. Informacioni sistem CRPS-a treba da bude razvijan tako da osnivanjem agencije ne dođe do izmjena koje će remetiti uspostavljeni proces registracije, o čemu već sada treba voditi računa obzirom da je Poreska uprava već počela projekat unaprijeđenja IT sistema, a glavni informacioni sistem na kome treba da počiva sav budući razvoj je JISERP.* Ovakvim rješenjem, upravni sud i dalje ima ulogu u obezbjeđivanju sudske zaštite kod registracije kad u posljednjem stepenu vodi upravni spor po tužbi kojom se registracija osporava, a privredni sud rješava stečajeve, izriče mjere zabrane obavljanja djelatnosti, mjere u odnosu na povrede zakona, a koje se tiču konkretnih pravnih situacija koje presudom treba razriješiti.

Na kraju dokumenta dat je detaljan akcioni plan sa zaduženjima po institucijama, nosiocima i datumima za realizaciju.

Uvod

Crna Gora je svoj prvi Zakon o privrednim društvima usvojila 2002. godine. Tadašnjim zakonom, upostavljen je Centralni registar Privrednog suda i registraciju su obavljali sudije –registratori, a postupak registracije je bio sudski (vanparnični). Značajnije izmjene u normativnom smislu, kada je u pitanju registracija privrednih društava, desile su se stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima iz 2011. godine. Ključna izmjena odnosila se na reorganizaciju i promjenu statusa samog registarskog organa, koji je iz organizacione jedinice Privrednog suda u Podgorici transformisan u organizacionu jedinicu Poreske uprave Crne Gore. Dakle, ovom izmjenom zakona, izmijenjen je i status registra, odnosno vrsta postupka registracije. Postupak registracije koji je do tada bio sudski (vanparnični) i vođen od strane sudija-registratora, sada postaje upravni postupak i vode ga službenici CRPS-a.

Nakon prezentacije rezultata posljednjeg istraživanja o lakoći poslovanja - Doing Business 2019, otpočinjanje poslovanja je prepoznato kao barijera razvoju poslovnog okruženja, odnosno kao oblast koja zahtijeva posebnu pažnju i koju treba poboljšati. Kako je Savjet za konkurentnost ranije upoznat, Crna Gora je zauzela 50. mjesto na listi od 190 rangiranih zemalja u pomenutom istraživanju i time je, u poređenju sa prošlogodišnjim Izvještajem, nazadovala 8 mjesta, dok je u kategoriji „otpočinjanje poslovanja“ pala sa 60. na 90. mjesto.

Kako bi se poboljšalo stanje u ovoj oblasti, na sjednici Savjeta za konkurentnost, koja je održana 22. marta o.g., donijeta je odluka o formiranju radne grupe koja će raditi na unaprijeđenju procesa registracije privrednih subjekata i prijedložiti preporuke koji se odnose na funkcionisanje i status CRPS-a. Za koordinaciju radne grupe zadužen je Sekretarijat Savjeta za konkurentnost, a članovi su predstavnici: Ministarstva ekonomije, Ministarstva finansija, Ministarstva javne uprave i Poreske uprave, odnosno CRPS-a. Zadatak radne grupe jeste da predstavi konkretno rješenje sa izvodljivim akcionim planom i nosiocima koje će biti definisano u skladu sa ciljevima:

- Pojednostavljenje procesa osnivanja preduzeća, u smislu smanjenja potrebnog vremena za registraciju preduzeća i smanjenja broja koraka;
- Omogućavanje potpune elektronske registracije i izmjene podataka i statusa preduzeća;
- Unaprjeđenje kvaliteta baze podataka CRPS-a i povezivanje sa ostalim relevantnim registrima;
- Definisanje statusa i organizacije CRPS-a.

Izvještaj Doing business pod indikatorom „otpočinjanje poslovanja“ podrazumijeva određeni broj koraka. U tekstu niže pobrojane su procedure koje moraju biti izvršene kako bi se registrovalo novo preduzeće⁴, na osnovu svih dostupnih informacija o privrednim aktivnostima koje su posjedovali eksperti koji su radili na ovogodišnjem Izvještaju Doing business:

- Ovjera osnivačkog ugovora kompanije
- Plaćanje naknada za registraciju preduzeća i objavljivanje u Službenom listu
- Dostavljanje zahtjeva CRPS-u, zajedno sa neophodnim dokumentima
- Rješenje o registraciji u CRPS; Rješenje o dodijeljenom PDV-u
- Carinska dozvola
- Dobijanje pečata kompanije

⁴ Izvor: „Razvoj Akcionog plana za uvođenje potpunog i funkcionalog sistema elektronske registracije privrednih društava u Crnoj Gori“, UNDP, prof. V. Savković i „Informacija o pozicioniranju Crne Gore u Izvještaju o lakoći poslovanja Svjetske banke - “Doing Business” 2019.“, 4. Sjednica Savjeta za konkurentnost, Ministarstvo finansija

- Otvaranje bankovnog računa preduzeća
- Prijava u Poreskoj upravi i podnošenje JPR obrasca
- Obavještenje sekretarijata lokalne samouprave nadležnog za poslove privrede i obavještenje nadležnih Inspekcijских organa.

Kako je cio proces registracije potrebno pojednostaviti, odnosno skratiti vrijeme trajanja, u ovom dokumentu su obrađeni svi pomenuti koraci procesa registracije, a koji se odnose na slučaj kada je osnivač, odnosno izvršni direktor crnogorski državljanin⁵.

Važno je napomenuti da Evropska banka za obnovu i razvoj⁶, u svojim nastojanjima da pomogne investicijama u širem regionu Jugoistočne Evrope, radi na regionalnom projektu koji ima za cilj povezivanje registara. U Skoplju, 25. oktobra 2018. godine, privredni registri Srbije i Severne Makedonije potpisali su Sporazum o uspostavljanju regionalnog portala privrednih registara koji je javno objavljen 29. marta 2019. godine pod nazivom www.bifidex.com. Registri regiona koji su izrazili interes za uspostavljanje Regionalnog Portala privrednih registara kroz zaključene Memorandume i/ili pisma o namjerama su:

- Agencija za javno pravne evidencije i usluge Republike Slovenije (u daljem tekstu: „AJPEŠ“), (Memorandum o razumevanju potpisan 22. juna 2016. godine);
- Agencija za posredničke, informatičke i finansijske usluge (u daljem tekstu: „APIF“), Republika Srpska, Bosna i Hercegovina, (Memorandum o razumjevanju potpisan 6. aprila 2017. godine);
- Finansijska Agencije (u daljem tekstu: „FINA“), Republika Hrvatska, (pismo o namjerama za priključenje Portalu upućeno 16. decembra 2016. godine);
- Nacionalni poslovni centar (u daljem tekstu: „NBC“), Republika Albanija, (interes za priključenje Portalu iskazan u 2017. godini);
- Nacionalna kancelarija za biznis registraciju (u daljem tekstu: „NTRO“), Republika Rumunija, (interes za priključenje Portalu iskazan u 2017. godini)
- Finansijsko-informatička Agencija (u daljem tekstu: „FIA“), Federacije BiH, Bosna i Hercegovina, (interes za priključenje Portalu iskazan u 2017. godini).

Crna Gora će 3. jula 2019. godine, potpisati sporazum o priključenju navedenoj digitalnoj platformi privrednih registara (Bifidex) koji će okupiti cjelokupan Zapadni Balkan, ali i Jugoistočnu Evropu.

U cilju sveobuhvatne analize, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost je, kao koordinator radne grupe, organizovao veliki broj sastanaka prvenstveno sa resornim institucijama čiji su predstavnici članovi radne grupe, kako bi dobili pravu sliku stanja u ovoj oblasti, sa jedne strane, a sa druge bili u mogućnosti da prijedložimo optimalan prijedlog rješenja. Pored članova radne grupe, bili su uključeni i predstavnici: Monstata, Infostream-a (kompanije koja je razvila i održava Informacioni sistem CRPS), kao i predstavnici pet privrednih udruženja: Savjeta stranih investitora, Privredne komore, Unije poslodavaca, Montenegro biznis alijanse i Američke privredne komore.

Kontaktirane su i druge organizacije koje se bave sličnom temom. Sa UNDP-em je organizovana i zajednička radionica, obzirom da se već radi na projektu „Jedinstveni informacioni sistem za elektronsku razmjenu podataka (JISERP)“ od 2016. u saradnji sa Ministarstvom javne uprave. Cilj zajedničke radionice

⁵ U slučaju kad je osnivač, odnosno izvršni direktor, strani državljanin, potrebno je obaviti još jedan korak – prijava boravka u MUP-u. Ovaj korak ide nakon registracije preduzeća u CRPS-u, obzirom da je u ovom slučaju osnivanje preduzeća osnov za dobijanje boravišne dozvole za strance.

⁶ U daljem tekstu EBRD

bio je da se identifikuju regulatorni okvir i procesi upravljanja podacima, kapaciteti, izazovi i očekivanja od ove e-usluge (elektronske usluge) u cilju predlaganja metodološkog okvira za njeno kreiranje.

Pored toga, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost je organizovao i radionicu za članove radne grupe i zainteresovane strane uz angažovanje regionalnog eksperta sa višegodišnjim iskustvom u ovoj oblasti. Radionica je bila odlična prilika da se razmijene iskustva, problemi u implementaciji i prijedlozi rješenja. Takođe, predstavnici Sekretarijata učestvovali su na konferenciji u organizaciji Udruženja poslovnih registara Evrope (European Business Registry Association, EBRA), u Estoniji, na kojoj su bili u prilici da čuju najbolju praksu iz svijeta i dobiju povratnu informaciju za naše prijedloge u pogledu daljeg razvoja u ovoj oblasti.

Sadašnje stanje Centralnog registra privrednih subjekata i proces registracije

Organizacija rada u CRPS

Kao glavni nosilac procesa registracije u Crnoj Gori, CRPS funkcionira kao odsjek u Poreskoj upravi i trenutno zapošljava 19 ljudi. Struktura zaposlenih je: načelnik (1), savjetnik I (4), savjetnik II (3), savjetnik III (1), samostalni referent (10). U narednoj tabeli je dat prikaz broja obrađenih predmeta u 2017. i 2018. godini i broja zaposlenih, kao i broj obrađenih predmeta po zaposlenom, na mjesečnom nivou.

Tabela 1. Obrađeni predmeti i broj zaposlenih u CRPS-u⁷

	Obrađeni predmeti ⁸		Broj zaposlenih u CRPS-u ⁹		Broj predmeta po zaposlenom	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Jan	1161	1490	16	17	73	88
Feb	1509	1567	15	17	101	92
Mar	1051	2341	15	18	70	130
Apr	1668	2217	15	18	111	123
Maj	1767	2620	15	18	118	146
Jun	2157	2563	16	18	135	142
Jul	1438	2524	15	17	96	148
Avg	1299	1828	15	17	87	108
Sep	1762	2204	15	17	117	130
Okt	1772	2565	15	18	118	143
Nov	1672	2435	15	18	111	135
Dec	1816	2680	17	18	107	149
Ukupno	19072	27034				

Prosječan mjesečni broj predmeta po službeniku u 2017. godini je bio 104, a u 2018. godini 128 predmeta. Bitno je napomenuti da je u tabeli br. 1. dat prikaz ukupnog broja zaposlenih koji su na platnom spisku CRPS-a, dok je stvarno stanje drugačije obzirom na veliki broj bolovanja i odsustva zaposlenih.

U narednoj tabeli dat je prikaz broja obrađenih predmeta koji su podijeljeni na dvije vrste: registracije i izmjene podataka i ostalo.

Tabela 2. Obrađeni predmeti u CRPS-u po vrsti¹⁰

	2017		2018	
	Registracija i izmjene podataka	Ostalo (zahtjevi i potvrde)	Registracija i izmjene podataka	Ostalo (zahtjevi i potvrde) ¹¹
Jan	657	504	998	492
Feb	939	570	982	585
Mar	431	620	1.384	957
Apr	1.089	579	1.220	997

⁷ Podaci dobijeni od Poreske uprave Crne Gore

⁸U obrađene predmete spadaju: registracije svih oblika privrednih društava, registracija izmjena i ostali predmeti u koje spadaju sve vrste zahtjeva i potvrde.

⁹

¹⁰ Podaci dobijeni od Poreske uprave Crne Gore

¹¹ Cifre kojima raspolaže CRPS, odnosno Poreska uprava o broju obrađenih zahtjeva i potvrda su dobijene ručnim sabiranjem koje nije evidentirano u sistemu.

	2017		2018	
	Registracija i izmjene podataka	Ostalo (zahtjevi i potvrde)	Registracija i izmjene podataka	Ostalo (zahtjevi i potvrde) ¹¹
Maj	1.177	590	1.426	1.194
Jun	1.348	809	1.543	1.020
Jul	895	543	1.544	980
Avg	766	533	1.118	710
Sep	1.284	478	1.401	803
Okt	1.227	545	1.559	1.006
Nov	1.105	567	1.410	1.025
Dec	1.191	625	1.360	1.320
Ukupno	19.072		27.034	

Proces registracije privrednih subjekata

U nastavku je dat opis koraka koje privrednik mora da obavi kako bi osnovao preduzeće u Crnoj Gori:

- Prikupljanje dokumenata potrebnih za registraciju preduzeća. Spisak potrebnih dokumenta je propisan u Zakonu o privrednim društvima, dok je Uputstvo o radu CRPS-a dostupno na sajtu (crps.me), kao i svi obrasci za registraciju
 - U skladu sa Zakonom o sprečavanju nelegalnog poslovanja, lice koje ima učešće preko 30% u kapitalu privrednog društva nad kojim je otvoren stečaj ili postupak likvidacije, koje ne izmiruje poreske obaveze, odnosno čiji su računi blokirani u postupku prinudne naplate, ne može osnovati privredno društvo ili se registrovati za obavljanje djelatnosti kao preduzetnik. Ova mjera traje do prestanka razloga zbog kojih je uvedena. Službenici CRPS-a provjeravaju stanje poreskog duga zahtjevom za podacima od Poreske uprave (e-mejl komunikacija), dok sami podnosilac zahtjeva dostavlja potvrdu od Centralne banke Crne Gore¹², Privrednog suda i Centralnog klirinškog depozitarnog društva¹³.
- Uplata administrativne takse¹⁴ za osnivanje preduzeća koja se uplaćuje na račun Poreske uprave
- Uplata takse za objavljivanje registracije u Službenom listu (u iznosu od €12 do €18)
- Podnošenje dokumentacije u CRPS i dobijanje potvrde o podnijetoj dokumentaciji
 - Podnošenjem dokumentacije klijent dobija broj uz pomoć kojeg može da prati status svog predmeta na CRPS sajtu
- CRPS obrađuje dokumentaciju, provjerava podatke (npr upoređuje potpise na svakom od dokumenata i ličnoj karti, adresu i sl), izdaje Rješenje o registraciji i dodjeljuje PIB privrednom subjektu
- Gotovo Rješenje iz CRPS-a, službenici odnose u Centralni registar obveznika i osiguranika¹⁵ dva puta dnevno kako bi podnosilac dobio i PDV broj (ukoliko je to tražio u Zahtjevu)

¹² U daljem tekstu CBCG

¹³ U daljem tekstu CKDD

¹⁴ Naknade za upis u CRPS iznose:

- za registraciju akcionarskog društva - €50;
- za registraciju preduzetnika, ortakluka, komanditnog društva i društva sa ograničenom odgovornošću - €10;
- za izdavanje ovjerene kopije rješenja o registraciji ili potvrde da privredno društvo nije registrovan - €5;
- za dostavljanje drugih zahtjeva, uključujući i zahtjev za brisanje iz registra - €5;

Sredstva od naknada iz stava 2 ovog člana prihod su Budžeta Crne Gore

¹⁵ U daljem tekstu CROO

- U roku od zakonom propisanih 4 dana, podnositelj dobija Rješenje o registraciji koje sadrži PIB i Rješenje o registraciji za PDV broj
- Gotovo Rješenje CRPS šalje i Upravi carina, ukoliko je podnositelj zahtijevao da se registruje i kod ovog organa.
 - Upis u Carinski registar ne vrši se automatski prilikom registracije u CRPS, već tek kada se sakupi određeni broj novoosnovanih firmi (30-40). Formirani spisak sa rješenjima šalje se poštom u Upravu carina od strane CRPS-a i svako rješenje se ručno unosi u Carinski registar. Nakon upisa u Carinski registar, Rješenje o upisu u carinski registar se šalje poštom u CRPS i privrednik može da ga podigne na šalteru. U prosjeku ova procedura traje oko 2 sedmice.
 - Takođe postoji i druga opcija upisa u Carinski registar. Kada stranka želi da se upiše u Carinski registar u kraćem roku, može lično da odnese Rješenje iz CRPS-a u Upravu carina i da podnese zahtjev za upis u Carinski registar uz koji prilaže samo Rješenje o osnivanju svoje firme. Potvrda o upisu u Registar Uprave carina se u ovom slučaju može podići na arhivi Uprave carina.

Nakon završetka registracije u CRPS i CROO, podnositelj može da nastavi administrativne procedure koje slijede nakon registracije, ali prethode početku obavljanja privredne djelatnosti:

- **Izrada (fizičkog) pečata društva** - obaveza izrade pečata od strane privrednih društava je formalno ukinuta 2011. godine, kroz izmjene i dopune Zakona o privrednim društvima. Međutim, pečat se i dalje široko koristi u praksi. Naime, korišćenje pečata u Crnoj Gori nije zabranjeno, tako da razlog nastavljanja neočekivano široke upotrebe pečata u poslovnoj praksi jeste okolnost da na tome još uvijek insistiraju pojedini državni organi, kao i pojedini poslovni sektori, odnosno subjekti (bankarski sektor). Dodatno, u značajnom broju zakonskih i podzakonskih rješenja, pečat se navodi kao obavezan.
- **Otvaranje (transakcionog) računa kod poslovne banke** - za otvaranje računa u banci, u skladu sa aktima CBCG, potrebna je sljedeća dokumentacija:
 - Naziv pravnog lica ili preduzetnika;
 - Mjesto - sjedište, adresa i broj telefona;
 - Djelatnost - predmet poslovanja pravnog lica;
 - Matični broj pravnog lica;
 - Pečat i potpis lica ovlašćenog za zastupanje pravnog lica.
 - Rješenje o registraciji - upisu u CRPS;
 - Akt o izvršenoj registraciji kod nadležnog poreskog organa koji sadrži poreski broj podnosioca zahtjeva;
 - Popunjen karton deponovanih potpisa lica ovlašćenih za potpisivanje naloga za plaćanje;
 - Akt o imenovanju lica ovlašćenog za zastupanje podnosioca zahtjeva, ako to lice nije određeno u aktu o registraciji;
 - Ovjeru potpisa ovlašćenog lica podnosioca zahtjeva.
- **Jedinstvena prijava za registraciju poreskog obveznika "JPR" obrasca, tj. podnošenje ovog obrasca Poreskoj upravi** – sadržina ovog obrasca i prateće dokumentacije u velikoj mjeri preklapa se sa sadržinom registracione prijave koja se podnosi prilikom registracije privrednog društva, te podacima iz samog Rješenja o registraciji. Tako se podnošenjem JPR obrasca unose u CROO i podaci koji se već nalaze u CRPS.
- **Notifikacija, odnosno prijava za obavljanje djelatnosti inspeksijskom organu i organima lokalne samouprave** - kada je riječ o notifikaciji nadležnog organa u lokalnoj samoupravi ova prijava je

obavezna za sva privredna društva¹⁶, dok je prijava kod inspekcijskih organa obavezna za ona koja obavljaju određene vrste djelatnosti.

U slučaju kada je osnivač ili/i izvršni direktor novoosnovanog privrednog subjekta, nije državljanin Crne Gore, nakon registracije preduzeća slijedi i prijava kod Ministarstva unutrašnjih poslova. Za ovu prijavu je potrebno podnijeti, između ostalog i Rješenje o registraciji iz CRPS-a.

Arhiva CRPS-a

Imajući u vidu da većina dokumenata kojima raspolaže CRPS treba da bude dostupna javnosti, važan segment funkcionisanja ovog organa je i arhiva. CRPS čuva dokumentaciju, u fizičkoj formi, kod kompanije sa kojim je potpisan ugovor o skladištenju dokumentacije. Ukoliko CRPS dobije zahtjev za uvidom u dokumentaciju od zainteresovane stranke, proces je sljedeći:

- Lice / privredni subjekat koji je zainteresovan za uvid u dokumentaciju prilaže Zahtjev za uvidom uz uplatnicu (taksa u iznosu od €5 koja se uplaćuje na račun Poreske uprave);
- Službenik CRPS-a zadužen za komunikaciju sa arhivom prosljeđuje zahtjev;
- Arhiva skenira dokumentaciju koja je fizički smještena u njihovim prostorijama, a skenirani dokument stavlja na raspolaganje CRPS-u kroz svoju aplikaciju;
- Nakon dobijanja dokumenta u PDF-u, službenik CRPS-a izvrši brisanje, odnosno zatamnjivanje ličnih podataka u skladu sa načelima zaštite ličnih podataka i dostavlja odgovor podnosiocu zahtjeva;
- Dokumenta se dostavljaju podnosiocu zahtjeva najčešće u elektronskoj formi.

Arhivirana dokumenta, u originalnoj formi, se koriste i prilikom izmjena podataka o preduzeću ili u slučaju kada nedostaju podaci u bazi. CRPS nema digitalnu arhivu za dokumentaciju iako ima tehničke preduslove da skeniranu dokumentaciju čuva u elektronskoj formi.

Baza podataka

U ovom trenutku postoje četiri statusa preduzeća u bazi CRPS-a, koja su dostupna i na web stranici: „Registrovan“, „U stečaju“, „Likvidiran“ i „Obrisan“. U narednoj tabeli je prikazan broj preduzeća koja se nalaze u bazi CRPS-a, kao i broj preduzeća koja su predavala finansijske izvještaje po godinama.¹⁷

Tabela 3. Ukupan broj preduzeća u registru i ukupan broj onih koji su predavali finansijske izvještaje

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Privredna društva	26.739	28.256	29.944	31.721	33.707	35.012	36.363	38.417	41.922
Preduzetnici	15.461	15.630	15.569	15.725	15.649	15.499	15.163	15.056	15.000
Ukupan broj	42.200	43.886	45.513	47.446	49.356	50.511	51.526	53.473	56.922
Predali finansijske iskaze ¹⁸	17.319	18.437	19.630	20.673	20.899	23.011	24.255	25.353	27.530

¹⁶ Novim Zakonom o unutrašnjoj trgovini se ukida obaveza prijave kod organa lokalne samouprave za trgovine, što će olakšati proces registracije za ovu vrstu privrednih subjekata.

¹⁷ Podaci dobijeni od Poreske uprave Crne Gore

¹⁸ Pravno lice dužno je da dostavlja finansijske izvještaje i izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku organu uprave nadležnom za poslove utvrđivanja i naplate poreza (u daljem tekstu: Poreska uprava) najkasnije do 31. marta tekuće, za prethodnu godinu. Pravno lice dužno je da konsolidovane finansijske izvještaje i konsolidovani izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku dostavi Poreskoj upravi najkasnije do 30. septembra tekuće, za prethodnu godinu. Uz iskaze iz stava 1 ovog

U CRPS bazu upisuju se sljedeći podaci o privrednim društvima, koji nisu dostupni za sva preduzeća, a u velikom broju slučajeva nisu ni ažurirani:

• Registarski broj u CRPS-u	• Naziv djelatnosti	• Ukupan kapital
• PIB	• Adresa sjedišta	• Datum registracije
• Broj promjene	• Mjesto sjedišta	• Datum promjene
• Puni naziv	• Adresa prijema službene pošte	• Status
• Skraćeni naziv	• Mjesto prijema službene pošte	• Lica u društvu
• Oblik organizovanja		• Djelovi društva
• Šifra djelatnosti		

Takođe, u poslednje vrijeme, CRPS u bazu unosi i sljedeće podatke: kontakt telefon, e-mail adresu, oblik svojine, datum statuta/ugovora, porijeklo kapitala, obavljanje spoljno-trgovinskog poslovanja, ovlašćenje za zastupanje lica u društvu.

Sadašnji status procesa elektronske registracije

Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, kao pravni prethodnik Ministarstva javne uprave je uspostavilo portal elektronske uprave (eUprava) 7. aprila 2011. godine. U startu je Portal pružao 12 elektronskih servisa, između ostalog i servise Poreske uprave, dok danas postoji 580 usluga namijenjenih fizičkim i pravnim licima. Portal je dostupan 24/7 i podržava elektronsku identifikaciju korisnika (građana i pravnih lica), informisanje, elektronsku interakciju između korisnika i organa uprave, popunjavanje elektronskih formulara, elektronsko plaćanje taksi, dostavljanje zahtjevanih dokumenata i drugo.

Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, u saradnji sa Ministarstvom finansija i Poreskom upravom, realizovalo je 2012. godine elektronsko podnošenje zahtjeva za registraciju preduzeća, koje je i pokrenuto 15. maja 2012. godine - „Zahtjev za registraciju privrednih subjekata“. Elektronska usluga je namijenjena korisnicima koji posjeduju kvalifikovani elektronski certifikat za fizička lica. Korisnici nakon logovanja certifikatom pokreću elektronski obrazac na Portalu eUprave, nakon osnovnih prikazanih informacija o usluzi, korisnik pokreće elektronski zahtjev. Prvi korak u popunjavanju elektronskog zahtjeva je da se korisnik složi sa uslovima korišćenja Portala, nakon prihvaćenih uslova, sistem korisniku otvara elektronski obrazac sa svim neophodnim podacima, a koji je maksimalno usklađen sa propisanim obrascem. Nakon popunjavanja obaveznih podataka u elektronskom obrascu, korisnici su u obavezi da prilože skenirane dokumente i to Statut društva kao i Ugovor o osnovanju. Klikom na opciju Sljedeće korisniku se prikaže popunjen formular i sve do ovog trenutka korisnik može da odustane od podnošenja zahtjeva. Kada korisnik uspješno podnese zahtjev dobija e-mail notifikaciju o uspješno podnijetom zahtjevu kao i osnovne informacije o podnešenom zahtjevu sa njegovim trenutnim statusom. Nakon što obrađivač zavede pomenuti zahtjev korisnik biva obaviješten o promjeni statusa njegovog zahtjeva.

Nemogućnost prihvatanja skenirane uplatnice iz razloga što je neophodno definisati sadržaj iste zbog mogućih naknadnih zloupotreba nakon dostavljanja skenirane uplatnice takođe je predstavljalo problem da ova usluga bude elektronska. Tako da se postupak registracije ovim putem svodio na elektronsko

člana, dostavlja se i statistički aneks. Poreska uprava je dužna da finansijske izvještaje i izvještaje menadžmenta pravnih lica iz st. 2 i 3 ovog člana objavljuje na svojoj internet stranici. Mikro i mala pravna lica dužna su da Poreskoj upravi dostave bilans stanja, bilans uspjeha i statistički aneks.

podnošenje zahtjeva, odnosno ispunjavanje propisanog obrasca i dostavljanja elektronskim putem CRPS-u, dok su original dokumentaciju i uplatnicu podnosioci zahtjeva morali dostaviti u originalu.

Pored navedene elektronske usluge, na portalu elektronske uprave postavljeno su još usluge:

- Podnošenje prijave za registraciju – upis obavljanja preduzetničke djelatnosti
- Podnošenje prijave za rezervaciju naziva
- Podnošenje prijave za registraciju brisanja poslovne jedinice
- Podnošenje prijave za registraciju promjene podataka u poslovnim jedinicama
- PS - 01 Zahtjev za registraciju privrednih subjekata - potpis digitalnim certifikatom
- Registracija brisanja preduzetničke djelatnosti
- Registracija osnivanja poslovne jedinice
- Registracija promjene podataka kod obavljanja preduzetničke djelatnosti

Iskustva privatnog sektora u radu sa CRPS-om

U cilju sagledavanja sveobuhvatne situacije u oblasti registracije preduzeća, predstavnici privrednih udruženja su upoznati sa radnom verzijom ovog dokumenta i konsultovani su po pitanju iskustva u radu sa CRPS-om. Slijede neki od izazova sa kojima se susrijeću privrednici u praksi i koje kopiramo iz dostavljenih materijala predstavnika privrednih udruženja:

- „Prilikom izmjene podataka koje podrazumijevaju i donošenje statuta društva, posebno kod DOO, insistira se da statut potpisuju svi članovi društva, a ima slučajeva (pogotovo DOO koja egzistiraju još iz vremena masovne vaučerske privatizacije) da neki članovi društva nijesu u životu. Smatramo da kvalifikovana većina (2/3) članova društva može da donese bilo koju odluku u skladu sa Zakonom o privrednim društvima.
- Od formiranja CRPS, u više slučajeva nije upisan kapital društva koji je evidentiran kod ranijeg registratora (privredni sud) pa privredni subjekti moraju da traže implemetaciju ranijih podataka, a to obično saznaju kada se vrše promjene podataka ili promjene u kapitalu (kod DOO)
- Praksa pokazuje da, pogotovu kod osnivača gdje su nerezidenti-fizička lica, imenuje se izvršni direktor rezidentno lice, otvori se poslovni račun kod banke, izradi se pečat i dobiju se registracioni papiri, ali izvršni direktor ne stupi na dužnost jer sa onivačima ne potpiše ugovor o radu i ne može da obavlja funkciju za koju je imenovan jer ne može ni da se prijavi kod PU. Ne postoji mogućnost da isti podnese ostavku jer društvo ne može da postoji bez izvršnog direktora (koga imenuju osnivači). Isti je slučaj kod neaktivnih društava koji godinama faktički ne obavljaju nikakvu djelatnost, a imenovani izvršni direktori (rezidentna lica) ne mogu da zasnuju radni odnos (u slučaju da su prijavljeni kod PU) kod drugog poslodavaca. Prijedlog je da u ovakvim slučajevima izvršni direktor podnese ostavku ili da otkaz, a da osnivač preuzme ulogu izvršnog direktora.
- Kod podnošenja dokumentacije radi registracije ili bilo kojih promjena kod postojećih privrednih subjekata, smatramo da bi registrator koji obrađuje dokumentaciju u slučajevima da ima nekih manjih propusta u predatoj dokumentaciji (pogrešan navod broja sl.lista, adrese ili sl.) da bi bilo svrsishodno da pozove podnosioca dokumentacije i u toku postupka ispravi takve tehničke previde, prije nego što se izda rješenje o odbijanju registracije tražene promjene.
- Smatramo takođe da kod skraćenog postupka likvidacije, treba izvršiti uvid i inspeksijski nadzor kod poreskog obveznika koji se likvidira, pa tek onda izdavati rješenje o brisanju (prijedlog za izmjenu postojeće regulative).
- Konkretno, prilikom registracije preduzeća postoji opcija na obrascu da se isto odmah registruje za obavljanje spoljno trgovinske djelatnosti, akcize i kao PDV obveznik. Međutim, u praksi nam se

dešavalo da, iako smo označili opciju za registraciju za akcize, ili PDV, preduzeće ipak nije registrovano, pa smo morali naknadno vršiti proces registracije.

- Zakon o privrednim društvima propisuje da se u roku od 7 dana CRPS-u moraju dostaviti sve izmjene koje se odnose na izmjene statuta, imenovanje, razrešenje direktora i sl. CRPS uz dostavljanje dokumentacije o navedenim promjenama traži i zapisnik sa skupštine akcionara. Isti taj zakon daje vam mogućnost da zapisnik sačinite u roku od 15 dana od dana održavanja skupštine akcionara.
- Neujednačena praksa među službenicima CRPS u vođenju postupka registracije promjena, odnosno obrade predmeta. Obrađivači predmeta (svaki pojedinačno) cijene kompletnost dokumentacije (šta treba od dokumenata, ko je trebao da potpiše pojedine dokumente, a ko ne i sl). Postupak podnošenja potrebnih dokumenata i postupanja po istima treba da bude unificiran.
- Brzina rješavanja podnešenih zahtjeva, u slučajevima podnošenja izmjena. Primjer: Promjena ovlaštenog zastupnika. Npr. dana 06.05.2019. godine pokrenut je postupak za prekid statusa jednog od ovlaštenog zastupnika Društva, a sutradan 07.05.2019. godine dolazi do promjene jednog od osnivača na način što jedan (od tri) osnivača istupa, a novi osnivač ulazi u Društvo. Imamo situaciju da CRPS ne prihvata Odluku za prestanak svojstva ovlaštenog zastupnika od 06.05.2019 (koja kao potpisnike ima osnivače na taj datum) jer se na Odluci ne nalazi potpis novog osnivača društva koji tog dana tj. 06.05.2019. godine još uvijek nije ni bio osnivač.
- Registracija privrednog društva kod CRPS je samo prvi faza u postupku bavljenja privrednom djelatnošću u CG i ne može se posmatrati izolovano od ostalih procedura. Da bi društvo počelo sa poslovanjem, obavezni su sledeći koraci, kod najmanje četiri državne ustanove: registracija društva kod CRPS, dobijanje dozvole za boravak i rad kod MUP-a CG, prijava društva i izvršnog direktora Poreskoj upravi i dobijanje odobrenja za rad (radi obavljanja pojedinih djelatnosti) kod organa lokalne uprave ili nadležnog Ministarstva. Stranac je obavezan da dođe tri puta u CG radi otvaranja firme i to u slučaju, da angažuje pravnu agenciju ili advokata koja će mu pružiti svu pravnu i administrativnu pomoć. Prvi put, jedan dan da potpiše dokumenta za otvaranje firme. Drugi put, da nakon registracije firme (uobičajeno registracija je završena posle 4-7 dana) lično preda dokumenta MUP-u za dobijanje dozvole za boravak i rad. Treći put, da lično preuzme od MUP-a dozvolu za boravak i rad, posle 20 dana od predaje dokumentacije. U idealnom slučaju, ovo zahtijeva najmanje 30 dana da neprekidno boravi u CG ili da tri puta dolazi i odlazi iz CG u roku od 30 dana. Ostale obaveze su dobijanje računa kod banke (obavezno lično prisustvo), prijava direktora i društva Poreskoj upravi i dobijanje odobrenja za rad za pojedine djelatnosti (ove obaveze mogu da se obave i putem punomoćnika).
- Pasoš je obavezan dokument za identifikaciju stranca prilikom registracije društva kod CRPS - uvesti mogućnost identifikacije uz Ličnu kartu za strance iz EU.
- Ukoliko je stranac izvršni direktor društva obavezan je da traži i dobije dozvolu za boravak i rad kod MUP-a. Za dobijanje dozvole za boravak i rad potrebno je 10-ak dokumenata, između ostalog i nostrifikacija diplome (stranac je obavezan da nostrifikuje bilo koju diplomu ili svjedočanstvo o završenoj osnovnoj, srednjoj ili visokoj školi). Nostrifikacija je obavezna bez obzira na djelatnost firme. Drugim propisima je regulisana obaveza stručna sprema (za domaća lica) i nostrifikacije diplome ili svjedočanstva (za strance) u pojedinim djelatnostima (zdravstvo, obrazovanje, projektovanje itd.). U ovim djelatnostima zahtijeva se određena stručna sprema i obavezna nostrifikacija diplome ako se zapošljava stranac. Smatramo, da je nepotrebno je da se nostrifikuje diploma za dobijanje dozvole za boravak i rad. Ovo bi zahtijevalo izmjene Zakona o strancima.
- Uloga Službenog lista u smislu objavljivanja podataka/promjena u vezi privrednih društava je definisana kroz značajan dio odredbi Zakona o privrednim društvima. Naravno, u tome nema ništa sporno ukoliko taj sistem funkcioniše u praksi. Međutim, dešava se da se zbog čekanja na objavu

u Službenom listu postupak nepotrebno odugovlači. Kao primjer može da posluži pitanje spajanja društava. Naime, po članu 22 a ovog Zakona Nacrt ugovora o spajanju se dostavlja CRPS-u radi objavljivanja u Službenom listu. Društvo je obavezno da obavještenje o spajanju objavi i u dva štampana medija. Dakle, na više načina je predviđeno obavještenje javnosti o spajanju društava. Izuzetak od ovog pravila je kada društva objave nacrt ugovora o spajanju, na svojim internet stranicama jer nemaju sve kompanije svoje web stranice. Dakle, ova odredba iako olakšavajuća na prvi pogled, nije primjenjiva u praksi, pa se vraćamo opet na objavu u Službenom listu. Obično postupak objave u Službenom listu traje 2 sedmice (u jednom dijelu zavisi i od ažurnosti CRPS-a), a objava u medijima se završava za dan/dva. Sve dok se nacrt ugovora ne objavi u Službenom listu, ne mogu da se računaju rokovi za zakazivanje skupštine i preduzmu dalji koraci. U ovom procesu vidimo da se nepotrebno odlažu postupci koji bi mogli da se odrade brže, dakle objavom u CRPS-u, gdje postupak počinje i završava se. U svemu tome, neizvjesan je datum od kada mogu da idu finansijske transakcije prema društvu preuzimaocu (iako se to može predvidjeti ugovorom o spajanju). Tesko je predvidjeti taj datum, u situaciji kada ne znate kad će da ide objava u Službenom listu. Obzirom da i kupci/povjerioci moraju imati informaciju o datumu registracije kod CRPS-a, veoma je teško predvidjeti koji će to biti dan obzirom da CRPS ima rok od 4 dana da postupi po dopunjenoj prijavi (dostava finalnog ugovora o spajanju i dr.) obzirom da se spajanje smatra izvršenim danom registracije kod CRPS-a. Takođe, zaposleni koji se preuzimanju će morati biti objavljeni dan prije nego se datuma registracije kod CRPS-a. Ovo su odredbe koje se odnose na akcionarska društva a primjenjuju se i na društva sa ograničenom odgovornošću, što znači na veliki broj subjekata.“

U saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, privrednicima su postavljena i 3 pitanja vezana za ovu oblast kako bi se kvantifikovalo zadovoljstvo, odnosno nezadovoljstvo saradnjom sa CRPS-om. U nastavku je data tabela sa odgovorima predstavnika privrede sa prosječnom ocjenom. Odziv je dobijen od malog broja privrednika tako da se prosjeci ne mogu uzeti kao statistički značajni, već samo kao okvirni pokazatelji.

Tabela 4. Prosječna ocjena zadovoljstva privatnog sektora saradnjom sa CRPS

Koliko ste zadovoljni, na skali od 1 do 5 (1 nezadovoljan, 5 veoma zadovoljan) procesom registracije preduzeća koji uključuje i podnošenje izmjena i zahtjeve za podacima iz CRPS-a?	4.0
Koliko smatrate da je ovaj proces barijera u Vašem poslovanju, na skali od 1 do 5 (1 ne predstavlja barijeru, 5 predstavlja veliku barijeru)?	1.4
Koliko smatrate da je korisno uvođenje potpune elektronske registracije preduzeća (koja će obuhvatiti i mogućnost elektronske izmjene podataka) na skali od 1 do 5 (1 nije korisno uopšte, 5 veoma korisno)?	4.6

Svi komentari dostavljeni od privatnog sektora su obrađeni i komentarisani na sastancima u okviru rada radne grupe, a dodatno su razmatrani i tokom radionice sa ekspertom iz regiona, kako bi se pronašla najbolja rješenja koja bi bila definisana normativnim aktima i bila pretočena u praksu. Treba istaći da je najveći dio komentara iz privatnog sektora prepoznat kao sporan i od strane CRPS-a što jasno stavlja do znanja da ta pitanja treba da budu prioritet u daljoj reformi.

Željeno stanje Centralnog registra privrednih subjekata i procesa registracije

Krajnji cilj reforme procesa registracije preduzeća je da se cjelokupan proces osnivanja preduzeća (od rezervacije imena do momenta kada preduzeće može da obavlja pravne radnje), odvija elektronskim putem, kroz koju osnivač ili ovlašćeno lice može da unese podatke, doda dokumenta, potpiše ih elektronski, dobija notifikacije o završenom postupku registracije, dopuni dokumenta i bude informisan o statusu svog zahtjeva u svakom trenutku.

Registracija privrednih subjekata treba da je u skladu sa sljedećim principima, koji su međunarodna praksa:

- Registracija je upis to jest evidencija i nije davanje dozvole
- Baza podataka je zbirka statusnih i finansijskih podataka i dokumenata koji su javno dostupni i formira se na osnovu dokumenata koje privredni subjekti slobodno (autonomno usvajaju), a stupaju na snagu registracijom privrednog subjekta u centralnom registru
- Organi javne vlasti ne razmjenjuju dokumenta već podatke (re-use of data)
- Objavljivanje je istovremeno sa registracijom u registru
- Privredni subjekat je vlasnik podataka koje dostavlja i sam snosi zakonsku odgovornost za tačnost tih podataka
- Osnivač, odnosno podnosilac zahtjeva, šalje jedinstvenu registracionu prijavu za osnivanje privrednog subjekta u kojoj su objedinjeni svi podaci neophodni za Centralni registar, Poresku upravu, Upravu carina kao i za komercijalne banke, lokalne samouprave i inspekcijeske organe.

*Potpunim uvezivanje svih institucija koje učestvuju u procesu registracije preduzeća, kroz JISERP sistem, biće omogućena **potpuna jedinstvena prijava**. Ovo znači da će osnivač/zastupnik **jednim korakom** davati sve potrebne inpute svim institucijama koje učestvuje u ovom procesu (elektronskim putem ili dolaskom na šalter i podnošenjem svih dokumenata na jednom mjestu).*

Imajući u vidu trenutno stanje, kao i „željeno stanje“ koje je prilagođeno standardima Regiona i razvijenih zemalja, napominjemo da proces pojednostavljenja i omogućavanja potpune elektronske registracije i elektronskih izmjena podataka zahtijeva značajno vrijeme, posvećenost više institucija i strateški pristup. Neke od aktivnosti koje će svakako pojednostaviti ovaj proces zahtijevaju kraće vrijeme (detaljnije u Akcionom planu), dok je za neke potreban značajno duži period imajući u vidu sve preduslove za njihovu realizaciju. Važeća legislativa i najavljene izmjene ne predstavljaju prepreku ovom procesu, već afirmišu elektronske usluge i razmjenu podataka različitih institucija.

Jedan od važnih preduslova za mogućnost elektronske registracije preduzeća jeste **elektronski potpis**. Za sada u Crnoj Gori 20.000 pravnih lica ima sertifikat za elektronski potpis koji se plaća €110 za period od 3 godine (€80 za obnovu) kod Pošte Crne Gore. Međutim, važno je istaći da je izmjenama i dopunama Zakona o ličnoj karti propisano da se lična karta izdaje na propisanom obrascu koji, između ostalog sadrži i sertifikat za elektronsku identifikaciju i sertifikat za kvalifikovani elektronski potpis. Dakle, ovom izmjenom (koja će se primjenjivati od 30.03.2020. godine) svaki građanin kome bude izdata nova lična karta će posjedovati besplatan sertifikat za elektronsku identifikaciju. Na ovaj način će se građanima, koji će dobiti digitalni identitet, olakšati korišćenje elektronskih usluga, koje će postati lako dostupne, a što će značajno ubrzati realizaciju poslovnih procesa.

Sve institucije koje učestvuju u ovom procesu treba da imaju na raspolaganju podatke iz dokumentacije koje je već neka od institucija kreirala ili prikupila, koje preuzimaju putem **Jedinstvenog informacionog**

sistema za elektronsku razmjenu podataka (JISERP). Osnivač preduzeća / zastupnik prilaže uz prijavu za registraciju preduzeća, samo dokumenta koja on kreira i potpisuje elektronskim potpisom. Razmjena podataka preko JISERP-a je jako važna, jer se prilikom sprovođenja elektronske usluge, razmjenjuju podaci među registrima državnih institucija, čime se eliminišu greške koje bi podnosioci prijave, potencijalno napravili.

Elektronska registracija privrednih subjekata

Javne usluge koje se obavljaju elektronski mogu da se kategorišu u 5 podgrupa u zavisnosti od nivoa kompleksnosti:

1. Elektronska usluga je dostupna samo kao informacija
2. Elektronska usluga se obavlja u jednom smjeru
3. Elektronska usluga se obavlja dvosmjerno
4. Transakcione elektronske usluge
5. Personalizovana elektronska usluga (predstavlja najviši nivo elektronske usluge).

Ovim dokumentom je obrađen proces registracije koji bi ovu elektronsku uslugu kategorisao kao nivo 4, a u nekim aspektima i kao nivo 5. U nastavku je dato kako bi trebalo da izgleda ovaj proces, po koracima koje privrednik treba da prođe kako bi registrovao svoje preduzeće:

- Proces počinje **rezervacijom imena privrednog subjekta**, koji je opcioni korak i može da se koristi ukoliko neko hoće da rezerviše ime, a da nastavi registraciju naknadno.
 - Osnivač / ovlašćeni zastupnik pokreće elektronsku uslugu „Rezervacija imena“,
 - Unese ime, a u pozadini se vrši provjera u realnom vremenu, da li to ime već ima neki drugi subjekat ili da li ga je neko već rezervisao,
 - Ukoliko je ime slobodno, osnivač/zastupnik dobija informaciju da je rezervacija imena završena,
 - Ukoliko je ime zauzeto dobija informaciju da je zauzeto i da pokuša sa drugim prijedlogom.
 - Rezervacija je validna 120 dana, uz opciju produženja. Kada je ime rezervisano, ne može da ga iskoristi drugi osnivač. Dalje osnivanje može da se nastavi odmah nakon ovog koraka, ali i ne mora,
 - Podaci se upisuju u bazu CRPS-a,
 - U bazi podataka CRPS-a status ovog preduzeća je „Rezervisano ime“.
- **Unos podataka za registraciju** je obavezan korak za sve privredne subjekte.
 - Osnivač/zastupnik pokreće elektronsku uslugu „Zahtjev za registraciju privrednog subjekta“, prethodno se identifikujući u skladu sa Zakonom o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu.
 - Tokom unosa svih podataka i prilaganja dokumenata elektronskim putem, osnivač / korisnik potvrđuje da odgovara za tačnost unijetih podataka.
 - Osnivač/zastupnik u ovom koraku pokreće unos podataka koji su potrebni za registraciju u CRPS, ali i za registraciju kod svih ostalih organa koje učestvuju u ovom procesu (Poreska uprava, komercijalna banka, nadležni inspeksijski organ i sekretarijati lokalne samouprave).
 - Osnivač/zastupnik podnosi **jedinstvenu prijavu**, pokretanjem elektronskog servisa i realizuje registraciju, i to tako što sva dokumenta i sve podatke priloži samo jednom.
 - Svi podaci koji se nalaze u registrima organa javne uprave preuzimaju se preko JISERP-a i nema potrebe da ih podnosilac zahtjeva dodatno unosi. Podnosilac zahtjeva unosi samo podatke kojih u registrima državnih organa nema.

- Na ovaj način se eliminiše potreba odlaska u bilo koju instituciju¹⁹.
- Unos podataka koji se unose prati validacija polja.
- Postoje obavezna polja koja moraju biti ispunjena (za sve vrste privrednih subjekata), kao i obavezna dokumenta koja moraju da se prilože. Sistem ne dozvoljava završetak unosa ukoliko sva obavezna polja nisu popunjena odnosno sva dokumenta nisu priložena.
- Osnivač/zastupnik u ovom koraku bira i komercijalnu banku sa kojom želi da potpiše ugovor, odnosno kod koje želi da otvori tekući račun.
- Osnivač/zastupnik u ovom koraku plaća i sve takse koje su potrebne za registraciju, putem Nacionalnog sistema za naplatu taksi²⁰,
- Sistem prepoznaje da li je uplata izvršena u toku procesa registracije i šalje notifikaciju osnivaču / zastupniku o izvršenoj uplati. Sistem ne dozvoljava dalje korake unosa ukoliko taksa nije plaćena.
- Nakon završenog postupka unosa podaci se upisuju u postojeću bazu CRPS-a, odnosno u registar svake od institucija koja učestvuje u procesu. Takođe svaka od institucija dobija dokumenta koja su namijenjena toj instituciji, a koja su priložena elektronskim putem od strane osnivača/zastupnika.
- U bazi podataka status ovog preduzeća je „Osnivanje – unos podataka“.
- Nakon unosa podataka i dokumenata prelazi se na **obradu zahtjeva**.
 - Službenik CRPS-a kroz sistem dobija notifikaciju da je novi korisnik unio podatke za registraciju preduzeća i vrši obradu podataka u smislu provjere da li priložena dokumenta zaista odgovaraju zahtjevu,
 - U skladu sa Zakonom o sprečavanju nelegalnog poslovanja, lice koje ima učešće preko 30% u kapitalu privrednog društva nad kojim je otvoren stečaj ili postupak likvidacije, koje ne izmiruje poreske obaveze, odnosno čiji su računi blokirani u postupku prinudne naplate, ne može osnovati privredno društvo ili se registrovati za obavljanje djelatnosti kao preduzetnik. Provjeru obavlja CRPS uvidom u dokumentaciju, odnosno podatke koje vode: CBCG, Privredni sud, Centralno klirinško depozitarno društvo i Poreska uprava. Kako se radi o provjeri podataka, nije neophodno dostavljanje dokumentacije, te je u skladu sa navedenim dovoljno obezbijediti preuzimanje tih podataka preko JISERP-a,
 - CRPS registruje preduzeće i dodjelje PIB broj,
 - Ukoliko je osnivač/zastupnik u fazi unosa podataka tražio PDV broj, nakon dodjele PIB broja od strane CRPS-a, Poreska uprava registruje preduzeće u CROO i dodjeljuje mu PDV broj.
- Dok traje ova faza, status ovog preduzeća, u bazi CRPS-a je „Osnivanje – obrada“
- Ukoliko nešto od dokumenata nedostaje, CRPS ne dodjeljuje PIB već obavještava osnivača / zastupnika koji dobija notifikaciju da je potrebno da dopuni podatke / dokumenta. U tom slučaju status preduzeća u bazi se vraća u „Osnivanje – unos podataka“.
- Preduzeće na kraju ove faze prelazi u status „Registrovano – aktivno“ u CRPS-u.
- Registracija se automatski nakon što je izvršena objavljuje na web stranici CRPS-a. Bitno je naglasiti da u opisu željenog reda koraka nije predviđeno plaćanje takse Službenom listu. U slučaju da se ne prihvati prijedlog da se registracija ne mora objavljivati u Službenom listu, postojaće dodatni korak koji podrazumijeva slanje teksta oglasa Službenom listu od strane službenika CRPS i plaćanje taksi za objavu od strane osnivača/zastupnika.²¹

¹⁹ Osim jednog odlaska u banku radi identifikacije kako bi otvorio tekući račun

²⁰ U daljem tekstu NS-NAT

²¹ Ova tema je detaljnije razrađena u poglavlju koje se bavi normativnim, odnosno zakonskim preduslovima

- Ukoliko je osnivač / ovlašćeni zastupnik tražio da bude registrovan i u Upravi carina, odnosno ako postoji obaveza registracije kod lokalnog sekretarijata zaduženog za poslove privrede i nadležnog inspeksijskog organa, ta registracija se obavlja automatski. Potrebna dokumenta za registraciju kod ovih organa je osnivač/zastupnik već podnio na početku procesa, a u ovoj fazi se podaci (PIB) generisani u CRPS, automatski dostavljaju putem JISERP-a ovim institucijama. Upisom u Registar Uprave carina, preduzeće dobija carinski broj.
- Potrebni podaci generisani u CRPS nakon registracije preduzeća, automatski se dostavljaju i komercijalnoj banci koju je osnivač na početku izabrao. Prijedlog je da komercijalne banke preuzimaju informacije posredstvom Centralne banke CG.
 - Da bi otvorio račun kod banke, osnivač/zastupnik mora fizički da se identifikuje kod banke koju je izabrao i taj korak može da bude odmah nakon podnošenja dokumenata elektronski. Nakon što se identifikuje, nije potrebno da ponovo odlazi u banku jer su dokumenta, potrebna za otvaranje računa, banci dostupna elektronski, dok će podatak o registraciji banka dobija nakon završetka registracije u CRPS automatski.
 - Banka dobija notifikaciju kada je preduzeće osnovano, odnosno kada dobije PIB broj i pristupi obradi zahtjeva.
 - Banka na osnovu dokumenata koje je osnivač/zastupnik već na početku procesa dostavio elektronski, kao i na osnovu identifikacije koju je obavio odlaskom u banku na samom početku procesa, kreira ugovor o otvaranju tekućeg računa.
 - Ugovor o otvaranju tekućeg računa banka može da pošalje osnivaču na potpisivanje elektronskim putem ili osnivač može da ga potpiše prilikom prvog (i jedinog) odlaska u banku, u slučaju da je u tom momentu privredni subjekat već registrovan u CRPS, odnosno da mu je dodijeljen PIB broj.
 - Broj tekućeg računa je nakon toga dostupan kroz JISERP i Poreska uprava može da ga preuzme u cilju registrovanja poreskih obveznika, obveznika doprinosa i osiguranika²².

U opisu željenog reda koraka nije predviđena izrada pečata, obzirom da je Zakonom o privrednim društvima propisano da pečat nije obavezan.²³

Osnivač/zastupnik može u svakom momentu da provjeri status svog zahtjeva u kojoj god fazi da se on nalazi i u slučaju svake promjene podataka dobija notifikacije. Ukoliko osnivač/zastupnik započne registraciju ili izmjenu podataka i ne završi sve korake odjednom, sistem pamti izmjene i čuva unijete podatke, tako da koraci mogu da se nastave i kasnije. Institucije koje su uključene u ovaj proces dobijaju sve podatke kroz sistem, bez potrebe da ih dodatno provjeravaju i bez potrebe za fizičkom razmjenom dokumenata. Razmjenjuju se podaci. Uloga službenika, koji su zaposleni u ovim institucijama bi bila da provjeri da priložena dokumenta odgovaraju propisanim za postupak registracije.

Kada osnivač/zastupnik koristi elektronsku registraciju, prijedlog je da se propiše umanjeni iznos takse u cilju promocije elektronskog poslovanja. Obzirom da elektronska registracija preduzeća podrazumijeva manje angažovanje službenika, kao i resursa (papiri, štampači, skeneri, angažovanje kompanije za skladištenje dokumenata, koverta i sl), samim tim i registrovanje privrednika na ovaj način i košta manje. Stoga, sniženje taksi u slučaju kada klijent plaća elektronski ima opravdanje. Sa druge strane, potrebno je da se pozakonskim aktom definiše koji podaci iz baze CRPS javnost može da preuzme besplatno na sajtu, a za koje mora da se plati taksa i iznos takse. Imajući u vidu da je krajnji cilj da se proces učini efikasnijim,

²² U daljem tekstu JPR obrazac

²³ Ova tema je detaljnije razrađena u poglavlju koje se bavi normativnim, odnosno zakonskim preduslovima

a u tom smislu se i da se službenici rasterete manuelnih, repetitivnih aktivnosti, otvara se mogućnosti za nove izvore prihoda kroz izrade analitika za potrebe države, privrede, udruženja itd.

Zahtjev za uvidom u podatke CRPS-a može da proslijedi CRPS-u bilo koje pravno ili fizičko lice u Crnoj Gori. Unosom dokumenata elektronskim putem, osnivači / zastupnici će dostavljati dokumentaciju CRPS-u koja će biti prosljeđivana u digitalnu arhivu, a istu dokumentaciju će sve zainteresovane strane moći da preuzmu elektronskim putem, uz plaćanje taksi, takođe elektronskim putem. Dokumenta koja osnivač/zastupnik ne priloži elektronski već u papirnoj formi na šalteru, službenik CRPS-a će skenirati i skladištiti u digitalnu arhivu. Umjesto pisanja zahtjeva, zainteresovano lice koje želi uvid u dokumentaciju, ići će na opciju „Uvid u dokumentaciju“, koju nakon uplate takse elektronskim putem može vidjeti. Lični podaci se neće prikazivati u dokumentima kojima se pristupa.

Registracija promjena podataka o preduzeću, vršiće se elektronskom uslugom „Izmjena podataka“ na sličan način kao i sama registracija.

Preregistracija preduzeća u CRPS-u²⁴, vršiće se elektronskom uslugom „Preregistracija preduzeća“ na sličan način kao i sama registracija. Elektronska preregistracija, će se od registracije razlikovati u sljedećem:

- Neće biti koraka koji podrazumijeva otvaranje računa u banci,
- Neće biti registracije kod ostalih organa – Uprava carina, lokalni sekretarijati, inspekcijski organi i ostali,
- Biće besplatna.

Registracija u CRPS za privrednike koji ne budu koristili elektronsku registraciju

Registracija treba da počne i da se završi kroz sistem papirnog ili elektronskog popunjavanja jedinstvene registracione prijave za osnivanje privrednog subjekta, putem koje se preko jedne tačke pristupa korisnik obraća državi, a registar u pozadini završava procedure u integrisanom sistemu sa svim ostalim državnim institucijama. Kod elektronske registracije e-potpis u potpunosti zamjenjuje ovjeru dokumenta, a kod papira je ovjera i dalje neophodna.

Nakon što zaživi proces elektronske registracije privrednih subjekata, postojaće određeni broj privrednika koji ovaj sistem neće koristiti već će osnivati preduzeća dolaskom na šalter CRPS-a. Ukoliko sam osnivač ne koristi on line aplikaciju, registraciju treba da izvrši službenik CRPS-a. Osnivač predaje zahtjev i dokumenta na šalteru, a dalji proces obavlja službenik, s tim što treba da bude omogućeno da se uplata taksi izvrši u samom CRPS-u karticom (uplate u gotovom novcu će i dalje biti potrebno obaviti u bankama ili na šalterima Pošte). U ovom slučaju osnivač/zastupnik plaća puni iznos takse.

U odnosu na sadašnje stanje ovaj proces takođe treba da bude unaprijeđen u dijelu:

- Jedinstvena prijava (jedan obrazac kojim se sve aktivnosti realizuju). Osnivač treba da svu dokumentaciju (za registraciju kod svih institucija koje su uključene u ovom procesu) podnosi na jednom šalteru i da na istom šalteru plaća sve takse.
- Omogućavanja plaćanja svih taksi u samom CRPS-u (platnim karticama).

²⁴ Proces obavezne preregistracije svih privrednih subjekata je predviđen ukoliko se u cilju ažuriranja baze odabere ovaj model; Pojam preregistracije za potrebe ove analize ima drugo značenje od pojma koju se nalazi u radnoj verziji ZOPD-a

- Interoperabilnost sistema CRPS, CRS, CROO, sistema Uprave carina, lokalnih sekretarijata i inspekcijskih organa i banaka (ili CBCG) omogućit će automatsko pribavljanje podataka iz ovih institucija, odnosno nestat će potreba za fizičkom razmjenom dokumenta koja je trenutno u praksi.
- Osnivač/zastupnik ukoliko odluči da dođe na šalter CRPS-a i tu obavi sve radnje koje se odnose na proces registracije ne mora sam da pribavlja podatke koji se vode u drugim registrima, Upravi carina, lokalnim sekretarijatima, inspekcijskim organima, već to radi CRPS.
- Osnivač/zastupnik otvara tekući račun odlaskom u banku s tim što razmjena podataka između različitih registara omogućava da odabrana poslovna banka pristupi podacima CRPS-a (a posredstvom CBCG-e), odnosno da vidi kada je preduzeće registrovano, tako da osnivač/zastupnik neće morati da preuzima Rješenje o registraciji iz CRPS i odnosi ga u banku već će banka imati pristup podacima CRPS-a i dobiti podatak o upisu preduzeća u registar²⁵.
- Kako bi svi dokumenti postojali u elektronskoj formi, biće neophodno da ih službenici CRPS-a elektronski arhiviraju.
- Ovo podrazumijeva interoperabilnost svih registara, od kojih CRPS prikuplja podatke, odnosno ka kojima CRPS šalje podatke.

Ovime su pokrivena sve aktivnosti koje prethode početku obavljanja privredne djelatnosti.

²⁵ Iako će i na ovaj način osnivač moći da se prijavi jedinstvenom prijavom u sve organe koji su uključeni u proces registracije privrednog subjekta, otvaranje računa kod banke će se i dalje obavljati kao do sada to jest odlaskom u banku i podnošenjem dokumentacije jer CRPS ne može banci da proslijedi dokumenta koja je osnivač/zastupnik podnio u papirnoj formi, odnosno koja je CRPS skenirao (u tom slučaju to nisu originali).

Zakon o elektronskoj upravi

Kako je opredjeljenje Crne Gore da digitalizaciju u oblasti javnih usluga sprovodi tako što će razvijati sistem za razmjenu podataka iz različitih registara koje su u vlasništvu države Crne Gore, a koje u skladu sa zakonom obrađuju državne institucije, potrebno je da sve institucije koje učestvuju u tom procesu usklade svoja podzakonska akta sa Zakonom o upravnom postupku, odnosno Zakonom o elektronskoj upravi. Ovo je jedan od preduslova za funkcionisanje elektronske registracije preduzeća. Veoma je bitno da je uspostavljena normativna i organizaciona usklađenost iz razloga da ne bi došli u situaciju da, nakon kreiranja jedne elektronske usluge (u ovom slučaju osnivanje preduzeća) neka od institucija odbije da prihvati podatke koje dobija razmjenom od druge institucije i zahtijeva dokument u papirnoj formi kao ulaz, odnosno preduslov za ispunjenje javne usluge.

Zakon o elektronskom dokumentu

Kao jedna od barijera za uspostavljanje elektronske registracije preduzeća odnosno pružanja elektronskih usluga uopšte, jeste što zakonskim normama mogućnost dostavljanja dokumentacije elektronskim putem nije precizno normirana, to jest institucije u praksi i dalje zahtijevaju da se dokumentacija dostavi u „originalu“ a „original“ je tumačen kao papirna forma dokumenta. **Zakonom o elektronskom dokumentu, u članu 2 je propisano da elektronski dokument ima istu pravnu valjanost kao i dokument sačinjen na papiru, ako se njegova upotreba i promet vrše u skladu sa ovim zakonom.** U Prijedlogu zakona o privrednim društvima, u članu 320 propisano je da se registraciona prijava u CRPS dostavlja u pisanom ili elektronskom obliku, u skladu sa posebnim propisima. Ono što bi bilo dobro razmotriti, imajući u vidu da je u Prijedlogu zakona o privrednim društvima, član 324 stav 3 propisano da sastavni dio CRPS čini „zbirka isprava“ koja se sastoji od originalne dokumentacije koja se prilaže uz prijavu za registraciju, **da se doda odredba da se originalom smatra i elektronski dokument u smislu zakona kojim se reguliše elektronski dokument.** Na ovaj način se ne bi nastavljali problemi u praksi da se prilikom prijave, zahtijeva predaja dokumentacije u papirnoj formi.

Zakon o administrativnim taksama

Jedna od prepreka za omogućavanje elektronske registracije je bila i **nemogućnost plaćanja taksi elektronskim putem.** Novim Zakonom o administrativnim taksama, uvedena je ta mogućnost. Naime, članom 11 Zakona propisano je da je takseni obveznik dužan da priloži odgovarajući dokaz o uplaćenju taksi, koji može biti i elektronski. U slučaju plaćanja takse elektronskim putem, plaćanje takse se vrši preko sistema za elektronsku naplatu administrativnih taksi, kojim upravlja organ državne uprave nadležan za poslove elektronske uprave i elektronskog poslovanja. Ovim zakonom je predviđeno da će se bliži uslovi i način plaćanja takse elektronskim putem, propisati podzakonskim aktom. Ministarstvo javne uprave je dužno da u roku od 6 mjeseci od dana stupanja na snagu Zakona o administrativnim taksama, donese ovaj podzakonski akt (septembar 2019. godine). Kada je u pitanju naknada odnosno taksa za registraciju, prijedlog je da se visina naknade ne propisuje Zakonom o privrednim društvima, već podzakonskim aktom. Dakle, nije poželjno da iznos cijene stoje u zakonu, samim tim što bi i svaka eventualna izmjena tarife, zahtijevala izmjenu zakona. Potrebno je da ZOPD sadrži odredbu da će se visina naknade za registraciju propisati podzakonskim aktom. U tom podzakonskom aktu, kojim će se razraditi način funkcionisanja i postupka registracije CRPS-a, potrebno je propisati taksu za i za osnivanje i za izmjene, a koje mogu varirati zavisno od vrste odnosno kompleksnosti izmjene. Takođe, sugestija je da u cilju promocije elektronskih

usluga, treba odobriti umanjeni iznos taksi za elektronsko plaćanje. Naknade iz Zakona o privrednim društvima nisu predviđene Zakonom o administrativnim taksama. Novi Zakon o administrativnim taksama je stupio na snagu 30. marta 2019. godine.

Naknada za registraciju u CRPS (član 322, Prijedloga zakona o privrednim društvima²⁶):

„Za registraciju u CRPS plaća se naknada. Naknada iz stava 1 iznosi:

- za registraciju akcionarskog društva - €50
- za registraciju preduzetnika, ortačkog, komanditnog društva i društva sa ograničenom odgovornošću - €10
- za izdavanje ovjerene kopije rješenja o registraciji ili potvrde da privredno društvo odnosno preduzetnik nije registrovan - €5²⁷
- za podnošenje zahtjeva za brisanje iz registra - €5²⁸
- za objavljivanje podataka u "Službenom listu Crne Gore" - u visini stvarnih troškova objavljivanja.“

Takođe, potrebno je donijeti **novi podzakonski akt kojim će se urediti način funkcionisanja CRPS-a i postupak registracije** (*smjernice za izradu Pravilnika date su u Aneksu broj 1 ovog dokumenta*). Imajući u vidu da važeće Uputstvo o radu Centralnog registra privrednih subjekata i obrasci za upis sadrži samo 13 članova, u cilju povećanja efikasnosti rada registra i definisanja detaljne procedure, neophodno je detaljnije urediti način rada ovog registra. To će naravno zavisiti od statusa samog registra, odnosno kojem će organu pripadati ili će biti samostalni organ, pa u tom smislu i koja će se vrsta postupka voditi.

Odluka CBCG o strukturi, bližim uslovima i načinu otvaranja i ukidanja transakcionih računa

Kao jedna od prepoznatih barijera u procesu registracije je i ranije navedeni **proces otvaranja računa u banci**²⁹, odnosno zahtjev banke za korišćenje pečata. Naime, kako je propisano Odlukom CBCG o strukturi, bližim uslovima i načinu otvaranja i ukidanja transakcionih računa, članom 19 Odluke propisano je da je uz zahtjev za otvaranje transakcionog računa potrebno priložiti i pečat (i potpis ovlašćenog lica). Dakle, potrebno je izmijeniti Odluku u dijelu zahtjeva za pečatom imajući u vidu da privredna društva po Zakonu o privrednim društvima nisu obavezani da koriste pečat u pravnom prometu, a da je ovo jedan od koraka potrebnih za registraciju.

Izrada fizičkog pečata društva

Važećim Zakonom o privrednim društvima propisano je da upotreba pečata nije obavezna za privredna društva (član 19). Takođe, Prijedlogom zakona o privrednim društvima koji je u fazi usvajanja, predviđeno je posebno poglavlje pod nazivom "Upotreba pečata" gdje je propisano da privredna društva nijesu dužna da koriste pečat u pravnom prometu. Odredba stava 1 ovog člana ne primjenjuje se na elektronski pečat.

²⁶ Iste su naknade i u važećem Zakonu (član 87)

²⁷ Zakonom o administrativnim taksama propisana je da se recimo ovjera potpisa, prepisa ili autentičnosti rukopisa plaća €2; ovjera ugovora €3; ovjera punomoćja €3.

²⁸ Iz Zakona o admin. taksama - za zahtjev, molbu i prijedlog, prijavu i drugi podnesak, ako ovim zakonom nije drukčije propisano - €2

²⁹ Kao dobar primjer elektronsko otvaranja računa u banci može poslužiti i Sjeverna Makedonija, gdje se račun u banci dobija bez odlaska u banku. Dakle, društvo dobija broj tekućeg računa, dok je za otpočinjanje obavljanja transakcija preko tog računa potrebno otići u banku radi identifikacije i potpisivanja ugovora, ali bitno je istaći da se postupak registracije ne prekida odnosno ne odugovlači do dobijanja računa.

Dakle, potrebno je uskladiti sva podzakonska akta koja su u koliziji sa zakonom kojim je propisano da privredna društva nisu obavezna da koriste pečat u pravnom prometu. Samim tim će se olakšati postupak registracije (smanjiće se broj koraka), a olakšaće se ukupno poslovanje privrednih subjekata.

Što se tiče Zakona o poreskoj administraciji odnosno pozivanje na obavezu korišćenja pečata po ovom zakonu, treba voditi računa da se *ovim zakonom propisuje obaveza da poreski akt sadrži pečat*. Članom 21 ovog zakona propisano je da je poreski akt: rješenje, zapisnik o inspekcijskom nadzoru, nalog za vršenje inspekcijskog nadzora, zapisnik o saslušanju, poziv i drugi akti. Dakle, ne može se tražiti od klijenta/osnivača/zastupnika da bilo koji dokument koji donese u Poresku upravu sadrži pečat firme, pozivajući se na ovaj zakon jer se ovim zakonom propisuje obaveza korišćenja pečata na aktu državnog organa.

Shodno Zakonu o elektronskoj identifikaciji i elektronskom potpisu (član 25), elektronski pečat je skup podataka u elektronskom obliku koji su pridruženi drugim podacima u elektronskom obliku ili su logički povezani sa njima radi obezbjeđenja porijekla i integriteta tih podataka i zasniva se na certifikatu za elektronski pečat. Napredni elektronski pečat je elektronski pečat koji ispunjava posebne zahtjeve u skladu sa ovim zakonom. Kvalifikovani elektronski pečat je napredni elektronski pečat koji je izrađen pomoću kvalifikovanog sredstva za izradu elektronskog pečata i zasniva se na kvalifikovanom certifikatu za elektronski pečat.

Takođe, ovim zakonom propisano je da kvalifikovani elektronski potpis ima jednako pravno dejstvo kao svojeručni potpis, odnosno svojeručni potpis i pečat u odnosu na podatke u papirnom obliku i prihvatljiv je kao dokazno sredstvo u postupcima pred državnim organima, organima državne uprave, organima lokalne samouprave i lokalne uprave i pravnim licima koja vrše javna ovlašćenja (član 14). Članom 45 propisano je da pravno ili fizičko lice koristi elektronski potpis, elektronski pečat i elektronski vremenski pečat, odnosno usluge certifikovanja za elektronske transakcije na osnovu ugovora sa odabranim davaocem usluge certifikovanja za elektronske transakcije.

Važno je istaći da je članom 12 propisano da se elektronskom potpisu ne može se osporiti punovažnost i prihvatljivost samo zbog toga što je u elektronskom obliku ili /i se ne zasniva na kvalifikovanom certifikatu za elektronski potpis. Članom 13 propisano je da organ vlasti odnosno pravno lice ne može odbiti prijem elektronskog dokumenta sa elektronskim potpisom ili naprednim elektronskim potpisom samo zato što je u elektronskom obliku.

Takođe, članom 2 Zakona o elektronskom dokumentu propisano je da elektronski dokument ima istu pravnu valjanost kao i dokument sačinjen na papiru, ako se njegova upotreba i promet vrše u skladu sa ovim zakonom. Članom 10 ovog zakona propisano je da kopija elektronskog dokumenta na papiru izrađuje se ovjerom ispisa spoljnog obrasca prikaza elektronskog dokumenta na papiru, uz primjenu postupaka utvrđenih zakonom i drugim propisima. Ovjeru ispisa elektronskog dokumenta na papiru, u postupcima koje vode nadležni organi, vrše ovlašćena lica u tim organima, a u svim ostalim slučajevima ovjeru ispisa elektronskog dokumenta na papiru vrši notar. Ispis na papiru koji se ovjerava kao kopija elektronskog dokumenta mora sadržati oznaku da se radi o kopiji odgovarajućeg elektronskog dokumenta.

Zakon o privrednim društvima

Ono što je kroz Analizu prepoznato kao stvaranje zakonskih preduslova za poboljšanje, odnosno unaprijeđenje postupka registracije jesu izmjene koje je potrebno napraviti u Zakonu o privrednim

društvima. Kao pitanja od suštinske važnosti su: *ažuriranje baze podataka CRPS-a, kako bi se konačno kreirala jedna vjerodostojna baza, koja jasno pravi razliku između aktivnih i neaktivnih preduzeća, a drugo pitanje je objavljivanje podataka, odnosno način objavljivanja podataka o društvu, imajući u vidu da je sada obavezno objavljivanje svakog osnivanja, izmjene i prestanka društva i u štampanom izdanju „Službenog lista“.* U nastavku je data detaljnija analiza ova dva pitanja, sa osvrtom na postojeće stanje, iskustva odnosno praksu zemalja iz regiona i sa prijedlozima izmjena Zakona o privrednim društvima. Takođe, u analizi su korišćena rješenja iz direktiva EU kojima se regulišu ova pitanja.

Prije svega, veoma je važno istaći da postoji razumijevanje da se način funkcionisanja registra i postupak registracije ne mogu uređivati Zakonom o privrednim društvima, već da će se to definisati podzakonskim aktom (odnosno posebnim zakonom u slučaju da se opredijelimo za rješenje Registra kao samostalne agencije), ali mora se voditi računa da se zakonom moraju urediti određena pitanja koja će se razraditi podzakonskim aktom. *Zakon mora dati osnov da se određeno pitanje uredi podzakonskim aktom.* Dakle, ne mogu se pravilnikom odnosno bilo kojim podzakonskim aktom utvrđivati određena prava ili obaveze, a da za to nije dat osnov u zakonskim odredbama.

Slijedi kratak osvrt na isječak iz posljednjeg Izvještaja Evropske unije o napretku Crne Gore, odnosno obavezu usklađivanja crnogorske regulative sa propisima Evropske unije i obavazu uvezivanja registara sa registrima Evropske unije:

„5.6 Poglavlje 6: Pravo privrednih društava EU ima zajednička pravila o formiranju, registraciji i objelodanivanju zahtjeva kompanije, sa komplementarnim pravilima za računovodstveno i finansijsko izvještavanje i zakonskom revizijom. Crna Gora je dostigla dobar nivo priprema za pravo privrednih društava. *Kako je ostvaren ograničen napredak u pogledu preporuka iz 2018. godine, one ostaju važeće.* U narednoj godini, Crna Gora bi stoga trebala posebno: usvojiti Zakon o privrednim društvima, usklađen sa pravnim tekovinama EU o pravnim propisima; usvojiti neophodne podzakonske akte radi usklađivanja sa pravnim tekovinama EU o korporativnom računovodstvu i zakonskoj reviziji. Što se tiče Zakona o privrednim društvima, nastavljen je rad na izmjenama i dopunama Zakona o privrednim društvima, čiji je cilj dalje usklađivanje sa pravnom tekovinom EU o širokom spektru pitanja, uključujući prekogranična spajanja i prava akcionara; zakon tek treba da bude usvojen. Nacionalno zakonodavstvo o preuzimanju kompanija je u skladu sa glavnim odredbama pravne tekovine EU. Sekundarno zakonodavstvo je usvojeno kako bi se dalje uskladilo sa pravnom tekovinom EU o zahtjevima za transparentnost za kompanije koje kotiraju na berzi. Potrebno je dalje usklađivanje kodeksa korporativnog upravljanja Crne Gore sa principima korporativnog upravljanja EU. Centralni registar privrednih subjekata vodi elektronsku bazu podataka o kompanijama i javno objavljuje podatke o kompanijama na internetu. U toku su pravne i tehničke pripreme za razvoj elektronske registracije elektronskih kompanija kako bi se olakšalo poslovno okruženje. *Baza podataka preduzeća u poslovnom registru treba da bude spremna da se ubuduće poveže sa poslovnim registrima država članica EU)“.*

Sređivanje baze CRPS

Uporedna iskustva

Uporednom analizom dolazi se do zaključka, a imajući u vidu trenutni status baze podataka i značajan broj u praksi neaktivnih preduzeća u CRPS-u, da bi bilo vrlo korisno odraditi preregistraciju svih privrednih subjekata i na taj način obezbijediti ažurnu bazu, koja je preduslov za sve vrste ozbiljnih analitika za potrebe privatnog i javnog sektora. U nastavku slijedi detaljna analiza kako se baza ažurira u Srbiji, Sjevernoj Makedoniji i Sloveniji. Na osnovu ovih primjera u sljedećem podnaslovu, dat je i prijedlog izmjena crnogorske legislative.

Dodatno, postoje primjeri zemalja koje, u saradnji sa Svjetskom bankom rade proces sređivanja baze i nisu zahtijevale zakonsku preregistraciju, ali su privredni subjekt, kao uslov za dobijanje elektronskog potpisa, koji je preduslov za poslovanje, morali da dostave nove podatke, što je bio osnov za ažuriranje registra. Drugi primjer je da je podnošenje podataka o finansijskom izvještaju, osnov registru da mijenja podatke (prilikom podnošenja finansijskog izvještaja, odgovorno lice u pravnom lice potpisuje izjavu da je saglasan da se podaci izmijenjeni u izvještaju izmijene i u registru).

Srbija

Srbija je ovaj proces započela 2012. godine, a kao jedan od razloga za pokretanje postupka prinudne likvidacije bio i neprekidna blokada računa preduzeća više od dvije godine. Tada važećim Zakonom o registraciji je bilo propisano:

„Prevođenje u status neaktivnog subjekta, član 67- (1) Privredni subjekt koji dve godine uzastopno ne podnese Registru godišnji finansijski izveštaj iz člana 44. ovog zakona, Registrator prevodi u status neaktivnog subjekta i obeležava ga oznakom "NEAKTIVAN".(2) Pod nazivom pod kojim je neaktivan subjekt registrovan u Registru može se registrovati drugi privredni subjekt.

Brisanje neaktivnog statusa Član 68. (1) Privrednom subjektu, na zahtev ovlašćenog lica, briše se status neaktivnog subjekta ako: 1) plati naknadu predviđenu za registraciju osnivanja; 2) promeni naziv, u slučaju kada je drugi privredni subjekt registrovan pod tim nazivom. (2) Po isteku roka od 12 meseci od dana prevođenja u status neaktivnog subjekta, privredni subjekt se briše iz Registra).“

Zakonom o privrednim društvima Srbije iz 2004.godine³⁰, članom 452 bila je propisana obaveza preregistracije privrednih subjekata:

„(1) Danom stupanja na snagu ovog zakona, postojeća privredna društva, preduzetnici i drugi oblici povezivanja i organizovanja za obavljanje privredne delatnosti, nastavljaju da rade na način i pod uslovima pod kojima su upisani u registar.

(2) Privredna društva, preduzetnici i drugi oblici povezivanja i organizovanja za obavljanje privredne delatnosti dužni su da svoju pravnu formu, organe, akcionare i članove, osnovni kapital, akcije i udele, poslovno ime, memorandume, delove preduzeća sa određenim ovlašćenjima u pravnom prometu, kao i svoje opšte akte i osnivačke ugovore usklade sa odredbama ovog zakona u roku od dve godine od dana stupanja na snagu ovog zakona, ako ovim zakonom nije drukčije uređeno.

(3) Ako se postojeća privredna društva, preduzetnici i drugi oblici povezivanja i organizovanja za obavljanje privredne delatnosti organizuju kao društvo s ograničenom odgovornošću ili akcionarsko društvo, nisu dužna da uz prijavu za prevođenje u registar podnose dokaz o ispunjenju uslova u pogledu novčanog dela osnovnog kapitala utvrđenog ovim zakonom.

(4) Postojeća privredna društva, preduzetnici i drugi oblici povezivanja i organizovanja za obavljanje privredne delatnosti, koji ne postupe na način i u roku iz stava 2. ovog člana, prestaju sa radom posle sprovedenog postupka likvidacije o trošku subjekta likvidacije, koji po službenoj dužnosti pokreće registar i brišu se iz registra.“

Važećim Zakonom o privrednim društvima Srbije, članom 546, stav 1, tačka 10 propisano je da će se postupak prinudne likvidacije pokrenuti ako društvo ne dostavi nadležnom registru godišnje finansijske izvještaje do kraja prethodne poslovne godine za dvije uzastopne poslovne godine koje prethode godini u kojoj se podnose finansijski izvještaji.

³⁰Nevažeći propis

Slijedi saopštenje Agencije za privredne subjekte Srbije iz juna 2019. iz kojeg se jasno vidi procedura za postupak prinudne likvidacije i njen rezultat: „Agencija za privredne registre (APR) saopštila je da završila sa postupkom pokretanja prinudne likvidacije 23.048 privrednih društava koja nisu do kraja 2017. godine dostavila godišnje finansijske izveštaje za dve uzastopne godine, 2015. i 2016. godine. U Registru privrednih subjekata su objavljene promene poslovnog imena kod svih privrednih društava kod kojih je pokrenuta prinudna likvidacija, tako što je uz poslovno ime objavljen dodatak "u prinudnoj likvidaciji", dok su rešenja Registratora za privredne subjekte, o pokretanju prinudne likvidacije, poslata poštom, na registrovanu adresu tih društava. Na sajtu APR objavljeni su oglasi za poverioce u trajanju od 60 dana, nakon čijeg će isteka nadležni regulator, u narednom roku od 30 dana, izbrisati društva koja su u prinudnoj likvidaciji iz Registra privrednih subjekata. APR je najavio da će nastaviti sa sprovođenjem postupaka prinudne likvidacije po službenoj dužnosti i kod ostalih privrednih društava koja ispunjavaju razloge propisane Zakonom o privrednim društvima.“

Sjeverna Makedonija

Sjeverna Makedonija je ovaj proces započela 2006. godine i taj proces je podrazumijevao akciju cijele države i besplatnu preregistraciju svih subjekata. Ukratko, firme koje se nisu preregistrovale u zakonskom roku, dobile su status „neaktivan“, registar bi pokrenuo postupak prinudne likvidacije, objavio oglas za poverioce koji je trajao i do godinu dana i nakon toga bi se društvo brisalo iz registra. Važeći Zakon o sistemu "sve na jednom mestu" i vođenje trgovinskog registra i registra drugih pravnih lica³¹:

„Član 58 Brisanje upisa iz registra

U slučaju ispunjenja uslova za brisanje unesenog subjekta upisa iz registra ili unesenog podatka o subjektu upisa na osnovu pravosnažne odluke ili na osnovu zakona, regulator će po službenoj dužnosti donijeti odluku o brisanje unosa iz registra.

Član 59 Brisanje upisa po službenoj dužnosti

Kada je pravosnažnom odlukom utvrđeno da je protiv subjekta upisa pokrenut postupak likvidacije ili stečaja, postupak reorganizacije ili drugog postupka koji se odnosi na datum koji je upisan u registar, regulator će po službenoj dužnosti donijeti odluku o upisu tog podatka. Po sprovođenju stečaja, odnosno likvidacionom postupku, predmet upisa se briše iz odgovarajućeg registra. Organ koji je sproveo postupak dužan je, po njegovom završetku, bez odlaganja, dostaviti dokaz o tome Centralnom registru (pravosnažnoj odluci) i dokaz o uplati naknade za troškove Centralnog registra, na osnovu kojih regulator donosi odluku o brisanju i briše predmet upisa iz odgovarajućeg registra. Odluka o brisanju predmeta upisa ima pravno dejstvo prema trećim licima od dana objavljivanja na internet stranici Centralnog registra. (2) Registrator će dostaviti transkript odluke o brisanju predmeta upis iz registra organu iz stava (1) ovog člana.

Član 60 Dostupnost izbrisanih podataka

Brisanje iz registra unesenog subjekta upisa ili unesenog podatka o subjektu upisa ostaje zabilježeno u registru i nosi oznaku "izbrisani predmet upisa" ili "izbrisani podatak" i razloge za brisanje i (2) Svi izbrisani podaci o unesenom subjektu upisa iz registra moraju se trajno čuvati u registru i biti dostupni zainteresovanim stranama pod uslovima pristupačnosti drugih podataka koje čuvaju Centralni registar.

Član 61 Evidencija neaktivnog subjekta unosa

Centralni registar subjektu upisa, koji nije dostavio godišnji obračun ili finansijski izveštaj Centralnom registru, koji je upisan u njegov registarski dosije i objavljuje se na internet stranici Centralnog registra, dodjeljuje status "neaktivan". 2) Na zahtjev ovlašćenog lica, status neaktivnog subjekta upisa briše se ako

³¹ Nezvanični prevod sa engleskog jezika

je predmet upisa: - podnosi godišnji račun ili finansijski izvještaj, - potvrđuje obrazac za konzistentnost podataka upisanih u registar, u skladu sa članom 67 stav 5 ovog zakona; i - plaća naknadu za pruženu uslugu.“

Slovenija

U Sloveniji postupak vodi privredni sud, s tim što Slovenija nije imala veliko ažuriranje baze jer se baza redovno ažurira. U nastavku je dat izvod iz zakona koji propisuje načine pokretanja postupka likvidacije.

„Zakon o privrednim društvima - član 75

(3) AJPES (Registar privrednih društava Slovenije) po službenoj dužnosti briše vlasnika društva iz Poslovnog registra Slovenije: 1. nakon obavještenja organa za registraciju da je vlasnik društva reorganizovan u društvo ograničeno dionicama; 2. *ako vlasnik društva ne dostavi agenciji svoj godišnji izvještaj za dvije uzastopne godine u svrhu objavljivanja prema stavovima* (1) i (2) člana 58. ovog zakona ili podataka o svom godišnjem izvještaju za svrhu iz stava (1); 1) člana 59 ovog zakona; 3. *ako AJPES na osnovu svojih podataka ili na osnovu obavještenja državnog organa ili osobe koja ima javne ovlasti utvrdi da je upis poslovne adrese vlasnika društva u Poslovni registar Slovenije adresa - pri čemu vlasnik kompanije ne prima službenu poštu ili je nepoznat na ovoj adresi*; - koja je lokacija strukture u vlasništvu druge osobe koja nije dala vlasniku kompanije ovlaštenje za rad na takvoj adresi; ili - da ne postoji; 4. *nakon obaveštenja o smrti vlasnika kompanije koje je dostavio nadležni organ*, osim ako, u roku od tri mjeseca od konačnosti akta o distribuciji, naslednik vlasnika kompanije dostavi nadležnom organu izjavu u kojoj izražava svoju namjeru da nastavi sa aktivnostima preduzeće ostavioca u skladu sa članom 72. stav 4. ovog zakona; 5. nakon obavještenja nadležnog suda o pokretanju stečajnog postupka nad vlasnikom društva u skladu sa odredbama zakona kojim se uređuje stečaj; 6. nakon što nadležni organ obavijesti da je izdao konačnu uredbu kojom se zabranjuje vlasniku društva da obavlja djelatnost upisanu u Poslovni registar Slovenije nakon što utvrdi da vlasnik društva nije ispunio uslove za obavljanje djelatnosti i društvo vlasnik nije obavljao drugu aktivnost; 7. nakon obavještenja nadležnog organa da je donijela konačnu uredbu kojom se utvrđuje da vlasnik društva ne obavlja djelatnost upisanu u Poslovni registar Slovenije, a vlasnik društva ne obavlja drugu djelatnost; 8. nakon obavještenja od strane nadležnog organa koji je izdao konačnu odredbu o izbacivanju stranca iz zemlje; 9. kada AJPES nakon obavještenja od strane poreskog organa ili drugog nadležnog organa utvrdi da je vlasnik društva dao lažnu izjavu iz osme tačke stava (2) prethodnog stava.

(4) Obaveštenje iz tač. 1 i 4 do 9 prethodnog stava prati se dokumentom kojim se opravdava brisanje iz registra.

(5) Ako AJPES utvrdi postojanje razloga za brisanje iz tačke 2. ili 3. ovog člana, AJPES će donijeti odluku o postojanju tog razloga i poslati je vlasniku društva na poslovnoj adresi koja je upisana u Poslovni registar Slovenije. Protiv ove odluke može se izjaviti žalba ministarstvu nadležnom za privredu u roku od osam dana.

(6) Ako se postupak brisanja pokrene iz razloga iz stava 3. tačka 3. ovog člana i ako se promeni poslovna adresa vlasnika društva, vlasnik društva će prilikom podnošenja žalbe podneti odgovarajuće obaveštenje na njegovoj poslovnoj adresi uz dokaz o vlasništvu objekta koji se nalazi na novoj adresi ili dokaz da je dobio dozvolu od vlasnika objekta za rad na ovoj adresi.

(7) Na osnovu konačne odluke iz stava (5) ovog člana ili na osnovu obaveštenja nadležnog organa iz tač. 1. i 4. do 9. stava 3. ovog člana, AJPES će izdati, po službenoj dužnosti, odluku o brisanju vlasnika društva iz Poslovnog registra Slovenije. Protiv ove odluke može se izjaviti žalba ministarstvu nadležnom za privredu u roku od osam dana.

(8) Način i postupak prestanka poslovanja vlasnika društva propisuje ministar nadležan za privredu.

(9) Odredbe koje se odnose na prestanak aktivnosti primjenjuju se, mutatis mutandis, i ako vlasnik kompanije namjerava da proda svoje preduzeće ili da ga investira u preduzeće.“

Prijedlozi za dopunu Predloga zakona o privrednim društvima u cilju efikasnog ažuriranja baze podataka

U dosadašnjoj praksi, i pored zakonom definisanih obaveza da se redovno dostavljaju sve izmjene registru, stanje baze (2018.: cca 57.000 registrovanih u bazi, cca 27.000 onih koji su predali finansijske izvještaje³²) govori da privreda ne poštuje ove odredbe, a da nadležni organi kaznenom politikom nisu uspjeli da riješe ovo pitanje. Dakle, u slučaju crnogorskog registra, neophodno je pokrenuti proces usklađivanja svih privrednih subjekata na osnovu zakonom propisane procedure koja bi omogućila da u narednom periodu dobijemo registar čijim podacima će se vjerovati i koje će koristiti sve zainteresovane strane (privatni sektor, javni sektor, EU itd.). Ovaj proces treba da omogući da u CRPS postoji podjela na aktivne i neaktivne privredne subjekte.

Direktivom (EU) 2017/1132 Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. juna 2017. o određenim aspektima prava društava, u članu 14 je propisano koja su to dokumenta odnosno podaci koje je društvo obavezno objavljivati (vidjeti stranu 32 ovog dokumenta) pa bi bilo dobro propisati i našim zakonom identičan spisak dokumenata, odnosno podataka potrebnih za registraciju. Na taj način istovremeno će se postići usklađenost sa EU Direktivom, u ovom dijelu.

Kako bi se i nakon procesa preregistracije, koji je jednokratna, nastavilo efikasno ažuriranje registra, prijedlog je da se u ZOPD ili u zakonima koji se odnose na računovodstvo, unese odredba da svako društvo koje ne preda finansijski izvještaj u roku od dvije godine od zakonom propisanog roka, dobija status „neaktivan“ i nadležni organ (Poreska uprava) ima mogućnost da po službenoj dužnosti pokrene postupak sudske likvidacije, nakon kojeg postupka će se društvo brisati iz registra. Ova praksa postoji u zemljama regiona i Evropske unije, s tim što postoje razlike u rokovima. Dakle, potrebno je propisati, kao jedan od razloga za pokretanje sudske likvidacije dodati i da će se pokretati postupak sudske likvidacije ukoliko društvo ne dostavi finansijske izvještaje do kraja prethodne poslovne godine za dvije uzastopne poslovne godine koje prethode godini u kojoj se podnose finansijski izvještaji.

Razumijevajući kompleksnost i osjetljivost ove problematike, potrebno je sa ekspertima definisati odredbe zakona i obezbijediti da se u potpunosti zaštite interesi države i povjerioca.

Jedno od pitanja koje bi bilo dobro razmotriti jeste i uvođenje pojma prinudne likvidacije koje bi vodio registar. Naravno, ovo je pitanje koje je potrebno urediti kad Registar bude nezavisna agencija, imajući u vidu da CRPS trenutno nema kapaciteta da vodi ovaj postupak.

Objavljivanje registracije i izmjene podataka

Trenutno stanje

Trenutno stanje kada je u pitanju objavljivanje podataka u Crnoj Gori, jeste da se podatak o registraciji (izmjene i prestanak rada društva) objavljuje na sajtu CRPS-a i u „Službenom listu Crne Gore“. Forma podataka koja se objavljuje elektronski na sajtu CRPS-a je prikladnija za pretraživanje i više uskladjena sa

³² Pogledati tabelu broj 1

zahtjevima EU Direktive u odnosu na formu u kojoj se podaci objavljuju u „Službenom listu“ (papirna i elektronska forma).

Primjeri iz regiona pokazuju da se podaci iz registra isključivo objavljuju na sajtu nadležnog organa za registraciju, a ne i u službenom listu: u S. Makedoniji (najbolja zemlja u Doing business izvještaju), Sloveniji (članica EU) i u Srbiji. U ovim zemljama u službenom listu se objavljuju propisi, sudske odluke i sl., ali ne i podaci o društvima. U Aneksu 2. je dat „print screen“ sa slovenačkog sajta o koji prikazuje dokumenta koji se objavljuju u službenom listu.

Važeća Direktiva (EU) 2017/1132, kao i izmjene koje su najavljene za ovu godinu jasno kažu da podatak treba objaviti u elektronskoj formi na jednom mjestu koje je jednostavno za pretragu i daje hronološki pregled istorijskih podataka. Radi lakšeg razumijevanja nepreglednosti elektronskog izdanja crnogorskog Službenog lista, koji u ovoj formi ne zadovoljava zahtjeve iz Direktive, u Aneksu 2. je dat i „print screen“ pretrage o podacima o društvu.

DIREKTIVA (EU) 2017/1132 EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA od 14. juna 2017. o određenim aspektima prava društava³³

„Članak 14 Dokumenti i podaci koje trgovačka društva moraju objavljivati

Države članice poduzimaju mjere potrebne za osiguranje obveznog objavljivanja barem sljedećih dokumenata i podataka od strane trgovačkih društava:

- (a) akta o osnivanju te, ako je sadržan u zasebnom aktu, statuta;
- (b) svih izmjena akata iz točke (a), uključujući produljenje trajanja trgovačkog društva;
- (c) nakon svake izmjene akta o osnivanju ili statuta, cjelokupnog teksta akta o osnivanju ili statuta prema zadnjoj izmjeni;
- (d) imenovanja, prestanka obavljanja funkcije i podataka o osobama koje kao tijelo osnovano u skladu sa zakonom, ili kao članovi takvog tijela: i. su ovlaštene zastupati trgovačko društvo u poslovanju s trećim osobama te u pravnim postupcima; iz objave treba biti očito mogu li osobe koje su ovlaštene zastupati društvo to činiti samostalno ili trebaju djelovati zajednički, ii. sudjeluju u upravljanju trgovačkim društvom, nadzoru nad njime ili kontroli trgovačkog društva;
- (e) najmanje jednom godišnje, iznosa upisanog temeljnog kapitala, ako se u aktu o osnivanju ili statutu spominje odobreni temeljni kapital, osim ako povećanje upisanog temeljnog kapitala iziskuje izmjenu statuta;
- (f) računovodstvenih dokumenata za svaku financijsku godinu koji se moraju objaviti u skladu s direktivama Vijeća 86/635/EEZ (1) i 91/674/EEZ (2) te Direktivom 2013/34/EU Europskog parlamenta i Vijeća (3);
- (g) svake promjene sjedišta trgovačkog društva;
- (h) likvidacije društva;
- (i) svake sudske odluke kojom je utvrđena ništavost trgovačkog društva;
- (j) imenovanja likvidatora, podatke o njima i njihove ovlasti, osim ako te ovlasti izričito i isključivo proizlaze iz zakona ili statuta trgovačkog društva;
- (k) svakog završetka postupka likvidacije i, u državama članicama u kojima brisanje iz registra za sobom povlači pravne posljedice, svako takvo brisanje.

Članak 16 Objavljivanje u registru

1. U svakoj državi članici otvara se spis u središnjem registru, trgovačkom registru ili registru trgovačkih društava („registar“), za svako društvo koje se u njoj registrira. Države članice osiguravaju da trgovačka

³³ Preuzet hrvatski prevod

društva imaju jedinstveni identifikator na temelju kojeg ih se može nedvojbeno identificirati u komunikaciji među registrima putem sustava povezivanja središnjih registara, trgovačkih registara i registara trgovačkih društava uspostavljenog u skladu s člankom 22. stavkom 2. („sustav povezivanja registara”). Taj jedinstveni identifikator sadržava barem elemente koji omogućavaju identifikaciju države članice u kojoj se nalazi registar, nacionalnog registra podrijetla i broja trgovačkog društva u tom registru te, prema potrebi, obilježja za sprječavanje pogrešaka pri identifikaciji. 30.6.2017. L 169/60 Službeni list Europske unije HR (1)

2. Za potrebe ovog članka „elektroničkim putem” znači da su informacije prvotno poslone i primljene na svojem odredištu putem elektroničke opreme za obradu (uključujući digitalnu kompresiju) i pohranu podataka, i u cijelosti poslone, prosljeđene i primljene na način koji trebaju odrediti države članice, putem žice, radija, optičkim sredstvom ili drugim elektromagnetskim sredstvom.

3. Svi dokumenti i podaci koji se moraju objaviti na temelju članka 14. čuvaju se u spisu ili se unose u registar; predmet unosâ u registar mora u svakom slučaju biti vidljiv u spisu. Države članice osiguravaju da trgovačka društva i druge osobe i tijela od kojih se zahtijeva da objavljuju ili pomažu u objavljivanju svih dokumenata i podataka koji se moraju objaviti na temelju članka 14., te dokumente i podatke mogu predati elektroničkim putem. Osim toga, države članice mogu zahtijevati od svih ili od određenih kategorija trgovačkih društava da sve ili određene vrste takvih dokumenata i podataka predaju elektroničkim putem. Svi dokumenti i podaci iz članka 14. koji su predani, bilo u papirnatom obliku ili elektroničkim putem, čuvaju se u spisu ili se unose u registar u elektroničkom obliku. U tu svrhu države članice osiguravaju da sve takve dokumente i podatke koji su predani u papirnatom obliku registar pretvori u elektronički oblik. Dokumente i podatke iz članka 14. koji su predani u papirnatom obliku do 31. prosinca 2006. registar ne mora automatski pretvoriti u elektronički oblik. Države članice ipak osiguravaju da ih registar pretvori u elektronički oblik nakon primitka zahtjeva za objavljivanje elektroničkim putem podnesenog u skladu s mjerama donesenima radi provedbe stavka 4. ovog članka.

4. Preslika cjelovitih dokumenata ili podataka iz članka 14. ili njihovih njihovih dijelova dostupna je na zahtjev. Zahtjevi se mogu podnijeti registru u papirnatom obliku ili elektroničkim putem, kako podnositelj zahtjeva odabere. Preslike iz prvog podstavka dostupne su iz registra u papirnatom obliku ili elektroničkim putem, kako podnositelj zahtjeva odabere. To se primjenjuje u slučaju svih već predanih dokumenata i podataka. Međutim, države članice mogu odlučiti da se sve ili određene vrste dokumenata i podataka koji su predani u registar u papirnatom obliku najkasnije do 31. prosinca 2006., ne mogu dobiti iz registra elektroničkim putem ako je prošlo određeno razdoblje između datuma njihove predaje i datuma podnošenja zahtjeva registru. Takvo određeno razdoblje ne smije biti kraće od 10 godina. Cijena izdavanja preslike cjelovitih dokumenata ili podataka iz članka 14. ili njihovih njihovih dijelova, bilo u papirnatom obliku ili elektroničkim putem, ne smije premašivati administrativne troškove. Preslike na papiru dostavljene podnositelju zahtjeva ovjerene su kao „preslike istovjetne izvorniku”, osim ako podnositelj zahtjeva odustane od takve ovjere. Dostavljene elektroničke preslike nisu ovjerene kao „preslike istovjetne izvorniku”, osim ako podnositelj zahtjeva izričito zatraži takvu ovjeru. Države članice poduzimaju potrebne mjere kako bi osigurale da se ovjeravanjem elektroničkih preslika jamči i vjerodostojnost njihova podrijetla i cjelovitost njihova sadržaja, barem putem naprednog elektroničkog potpisa u smislu članka 2. stavka 2. Direktive 1999/93/EZ Europskog parlamenta i Vijeća (1).

5. Objavljivanje dokumenata i podataka iz stavka 3. izvršava se objavom u nacionalnom službenom listu određenom za tu svrhu od strane države članice, bilo kao cjelovitog teksta ili kao djelomičnog teksta, ili putem upućivanja na dokument koji je pohranjen u spis ili upisan u registar. Nacionalni službeni list određen za tu svrhu može se voditi u elektroničkom obliku. Države članice mogu odlučiti zamijeniti objavu u nacionalnom službenom listu jednako učinkovitim sredstvima, što pretpostavlja barem uporabu sustava u kojem se objavljenim informacijama može pristupiti kronološkim redom preko središnje elektroničke platforme.“

Zakon o objavljivanju propisa i drugih akata ("Službeni list Crne Gore", br. 005/08 od 23.01.2008)

„Objavljivanje akata pravnih lica Član 3

Akti privrednih društava, ustanova, nevladinih organizacija i drugih pravnih lica, objavljuju se na način koji odrede ti subjekti, ako zakonom nije drukčije određeno.

Isključivo objavljivanje u elektronskoj formi Član 20

Javni konkursi i oglasi, akti o upisu u sudske i druge registre i drugi oglasi, koji se u skladu sa propisima moraju objaviti u Službenom listu, kao i oglašavanja nevažećim javnih isprava i dr. objavljuju se samo u elektronskom izdanju Službenog lista.

Elektronsko izdanje Član 21

Elektronsko izdanje Službenog lista se potpisuje naprednim elektronskim potpisom i objavljuje na internet stranici Javne ustanove.

Elektronsko izdanje Službenog lista je besplatno.

Izdavanje Službenog lista Član 22

Službeni list se izdaje po potrebi.

Dan izdavanja pojedinog broja Službenog lista je datum koji je označen na elektronskoj i štampanoj stranici Službenog lista.

Elektronsko i štampano izdanje Službenog lista moraju imati isti datum. Ukoliko oba izdanja Službenog lista nemaju isti datum, kao dan izdavanja računa se datum na štampanom izdanju.“

Dakle, u skladu sa gore navedenim odredbama iz Zakona o objavljivanju propisa i drugih akata, podaci iz registra treba objavljivati isključivo u elektronskom izdanju „Službenog lista“, koje je besplatno.

Isječci iz Prijedloga Direktive EU Parlamenta i Vijeća o izmjeni Direktive (EU) 2017/1132³⁴ u pogledu upotrebe digitalnih alata i postupaka i prava društva³⁵

„...Postupci u državama članicama koji su omogućili rješenja za upis internetom općenito su jeftiniji i brži za obradu od onih u kojima se zahtjevi podnose osobno i u papirnatom obliku. Društva koja nemaju mogućnost upisa u registar internetom imaju veće troškove od onih koja taj postupak mogu u potpunosti obaviti internetom. Vrijeme potrebno za dovršetak postupka jednako tako stvara dodatne troškove društvima, a kada postupak zahtijeva fizičku prisutnost pred nadležnim tijelom, i vrijeme za dovršetak upisa u registar dulje je nego kad se postupak u potpunosti obavlja internetom.

...Prema rezultatima javnog savjetovanja provedenog 2016. godine, upis poslovne djelatnosti, uključujući upis društva u registar, smatran je najvažnijim postupkom za poduzeća koji bi trebao biti dostupan na internetu.

...U pogledu **upisa u registar internetom** (osnivanje društva kao pravne osobe) i **podnošenja dokumenata u poslovni registar** prijedložene su tri mogućnosti, a njihovi su učinci procijenjeni i uspoređeni. Mogućnošću kojoj se daje prednost predviđaju se pravila za upis društva i podružnice u registar internetom te podnošenje dokumenata internetom u svim državama članicama. Države članice trebaju osigurati da se takvi postupci mogu provesti putem interneta bez potrebe za fizičkom prisutnošću podnositelja zahtjeva (ili njegova zastupnika) pred bilo kojim nadležnim tijelom ili drugom osobom ili tijelom uključenim u postupak. Nadalje, ta mogućnost državama članicama omogućuje da iznimno zatraže

³⁴ Očekuje se usvajanje u toku 2019. godine

³⁵ Preuzet hrvatski prevod

fizičku prisutnost, ovisno o slučaju, ako postoji ozbiljna sumnja na prijevaru. Kako bi se osigurala ujednačena provedba u državama članicama, tom mogućnošću uvest će se i zaštitni mehanizmi za elektroničku identifikaciju utvrđeni na razini EU-a.

Kad je riječ o slučajevima u kojima **društva više puta podnose iste podatke**, prijedložene su dvije mogućnosti, a njihovi su učinci procijenjeni i uspoređeni. Mogućnost kojoj se daje prednost teži pojednostavnjenju uvođenjem pravila kojima se od država članica zahtijeva da, kada registar zaprimi određeni podatak od društva (npr. izmjenu tvrtke, sjedišta ili zadnjeg godišnjeg financijskog izvještaja), (umjesto društva) pošalje taj podatak u registar druge države članice u kojoj društvo ima podružnicu. Slično tome, nakon što podaci o društvu budu uneseni u registar, odatle se elektroničkim putem šalju nacionalnom službenom listu (umjesto da zastupnik društva podnosi iste dokumente dvaput). Nadalje, prema mogućnosti kojoj se daje prednost zahtjev za objavu podataka društva u nacionalnom službenom listu je neobavezan. Ta mogućnost daje nekoliko konkretnih slučajeva provedbe načela „samo jednom” na razini EU-a.

Konačno, u pogledu **internetskog pristupa podacima društva koji se nalaze u poslovnim registrima** prijedložene su dvije mogućnosti, a njihovi su učinci procijenjeni i uspoređeni. Mogućnošću kojoj se daje prednost predlaže se proširivanje skupa podataka o društvu koji će biti besplatno dostupan u svim poslovnim registrima, a države članice i dalje bi mogle naplaćivati pristup ostalim podacima. Trenutačno su besplatno dostupni samo sljedeći podaci: tvrtka, sjedište, registracijski broj i pravni oblik. Prijedloženo je da „uvijek besplatni” podaci uključuju i, na primjer, podatke o pravnom statusu društva, ostala imena društva (prijašnja imena ili sporedna/alternativna imena), ako postoje; *web*-mjesto (ako postoji); djelatnost društva (ako se nacionalnim zakonom zahtijeva da taj podatak bude upisan u registar) te podatak o tome ima li društvo osnovanu podružnicu u drugoj državi članici. Osim toga, skup besplatnih podataka uključivao bi i imena pravnih zastupnika društva koje dionici smatraju važnima te je Komisija pozvala na promicanje jednostavnog pristupa tim podacima.

...U cilju smanjenja troškova i administrativnog opterećenja za društva, države članice trebaju primjenjivati načelo „samo jednom” u području prava društava. Primjena načela „samo jednom” podrazumijeva da se od društava ne traži da iste podatke podnose javnim tijelima više od jedanput. Na primjer, društva ne trebaju podnijeti isti podatak i u registar i nacionalnom službenom listu. Umjesto toga, registar nacionalnom službenom listu daje podatak koji je već podnesen.

...Države članice osiguravaju da se objavljivanje dokumenata i podataka iz članka 14. provodi javnom objavom u registru. Osim toga, države članice mogu zahtijevati da neki ili svi dokumenti i podaci budu objavljeni u za to namijenjenom nacionalnom službenom listu. U takvim slučajevima registar osigurava da se ti dokumenti i podaci iz registra elektroničkim putem pošalju nacionalnom službenom listu.

Prijedlog izmjena i dopuna u tekstu Prijedloga zakona o privrednim društvima

Kako bi bila zadovoljena osnovna načela Direktive koja se odnosi na privredna društva, neophodno je da sve objave budu u realnom vremenu, to jest istog dana kada se i dese. U praksi i sada putem sajta CRPS-a javnost je istog dana obaviještena o registraciji. Tumačeći važeću Direktivu, kao i analizirajući uporedna iskustva zemalja koje su već u Evropskoj uniji, jasno se zaključuje da je objava samo na sajtu registra dovoljna. U komunikaciji sa predstavnicima privrede, kao i službenicima CRPS-a, zaključuje se da osim što objavljivanje u „Službenom listu” iziskuje dodatne troškove (za privredu prosjek €12 po objavi), iziskuje dodatno vrijeme (službenici CRPS-a pripremaju tekst oglasa, a službenici službenog lista dolaze da preuzmu oglase i uplatnice), elektronsko izdanje nije prikladno za pretraživanje i u tom dijelu nije

usklađen sa zahtjevom EU, a možda i najvažnije proizvodi probleme u praksi imajući u vidu da se datum registracije i datum objave u SL razlikuju i do 2 nedjelje što pravi dodatne probleme u poslovanju³⁶.

Važno je napomenuti da u ovom trenutku nije moguće na portalu CRPS-a vršiti hronološku pretragu podataka (po datumu i po nazivu privrednog subjekta) te da načela iz Direktive nisu zadovoljena. U narednom periodu neophodno je intenzivirati aktivnosti na unaprijeđenju portala CRPS i Poreske uprave i u trenutku kad se steknu uslovi da su svi podaci dostupni na propisani način da se iniciraju izmjene ZOPD-a u dijelu da se ne zahtijeva objavljivanje u Službenom listu.

Takođe treba imati u vidu da trenutna elektronska verzija Službenog lista takođe ne obezbjeđuje hronološku pretragu već je to obezbijeđeno kroz štampanu verziju koja izlazi jednom nedjeljno.

Dodatni prijedlozi izmjena ZOPD-a

Jedan od problema u praksi koji je prepoznat od strane udruženja iz privrede: U slučajevima kada su osnivači nerezidenti fizička lica, imenuje se izvršni direktor - rezidentno lice, otvori se poslovni račun kod banke izradi se pečat i dobiju se registracioni papiri, ali izvršni direktor ne stupi na dužnost jer sa onivačima ne potpiše ugovor o radu i ne može da obavlja funkciju za koju je imenovan jer ne može ni da se prijavi kod Poreske uprave. Ne postoji mogućnost da isti podnese ostavku jer društvo ne može da postoji bez izvršnog direktora (koga imenuju osnivači). Isti je slučaj kod neaktivnih društava koji godinama faktički ne obavljaju nikakvu djelatnost, a imenovani izvršni direktori (rezidentna lica) ne mogu da zasniju radni odnos kod drugog poslodavaca.

U Predlogu ZOPD-a, član 174 stav 4, 5, 6, 7 i 8 propisano je da: (4) „Izvršni direktor može podnijeti ostavku prije isteka svog mandata, na način da o tome obavijesti odbor direktora najmanje 15 dana prije podnošenja ostavke. (5) Ostavka proizvodi dejstvo u odnosu na društvo danom podnošenja, osim ako u ostavci nije naveden kasniji datum. (6) Prestanak mandata izvršnog direktora registruje se u CRPS, u roku od 15 dana od dana sticanja uslova za registraciju. (7) U slučajevima iz stava 1 do 4 ovog člana, odbor direktora imenuje vršioca dužnosti izvršnog direktora do imenovanja novog izvršnog direktora, u skladu sa ovim zakonom. (8) Ako odbor direktora nije imenovao vršioca dužnosti izvršnog direktora, izvršni direktor kojem je prestao mandat nastavlja sa radom do imenovanja novog izvršnog direktora ili privremenog zastupnika. Takođe, članom 175 Prijedloga ZOPD-a propisano je: „Ako novi izvršni direktor ne bude imenovan u slučajevima iz člana 174 ovog zakona u roku od 60 dana od dana registracije prestanka mandata izvršnog direktora u CRPS, izvršni direktor, akcionar ili drugo zainteresovano lice može tražiti od nadležnog suda da postavi privremenog zastupnika sa svim pravima i obavezama izvršnog direktora. (2) Ako novi izvršni direktor ne bude imenovan u slučajevima iz člana 174 ovog zakona u roku od 60 dana od dana registracije prestanka mandata izvršnog direktora u CRPS, izvršni direktor, akcionar ili drugo zainteresovano lice može tražiti od nadležnog suda da postavi privremenog zastupnika sa svim pravima i obavezama izvršnog direktora”. Ovako formulisane odredbe CRPS-u ne rješavaju problem brisanja izvršnog direktora iz evidencije, već bi dobro bilo da se **unese odredba da ukoliko se novi izvršni direktor ne izabere u roku od 60 dana da će se sprovesti postupak sudske likvidacije i na taj način motivišu osnivači da izaberu novog izvršnog direktora, a ne da se ova obaveza prebacuje na izvršnog direktora u ostavci i sud.** Ovo iz razloga što zakonom nije riješen slučaj ako u roku od tih 60 dana niko ne bude prijedložen za privremenog zastupnika, kao ni šta se dešava sa poslovanjem društva u roku od tih 60

³⁶³⁶³⁶ Dat primjer u dijelu „Iskustva privatnog sektora u radu sa CRPS-om“ ovog dokumenta

dana. Imajući u vidu da je CRPS evidencioni organ, jedan od prijedloga je da se u zakon unese odredba: ***“CRPS je dužan da evidentira ostavku izvršnog direktora”***.

Sugestija je da se u zakon unese odredba: **„Lice ovlašćeno za podnošenje registracione prijave ima pravo da izjavi žalbu na odluku o registraciji u roku od x dana, od dana objavljivanja odluke“**. Na ovaj način će se izbjeći praksa da na rješenje može da se žali svako “zainteresovano” lice i time odugovlači postupak. **Takođe, potrebno bi bilo dodati u zakonu član kojim bi se definisalo ko su ovlašćena lica za podnošenje registracione prijave.**

Ono što bi bilo dobro razmotriti, imajući u vidu da je u Prijedlogu zakona o privrednim društvima, član 324 stav 3 propisano da sastavni dio CRPS čini „zbirka isprava“ koja se sastoji od originalne dokumentacije koja se prilaže uz prijavu za registraciju, da se doda odredba: **„Originalom se smatra i elektronski dokument u smislu zakona kojim se reguliše elektronski dokument“**. Ovo iz razloga da se ne bi nastavljali problemi u praksi da se prilikom prijave zahtijeva predaja dokumentacije u papirnoj formi.

Tehnički preduslovi za elektronsku registraciju privrednih subjekata

Interoperabilnost sistema

Potpuna elektronska registracija preduzeća je moguća tek nakon uspostavljanja razmjene podataka između svih organa koji učestvuju u ovom procesu, odnosno omogućavanjem da njihovi registri razmjenjuju podatke putem JISERP-a. Osnovna funkcija JISERP-a, kao centralnog interoperabilnog sistema, je pružanje institucijama jedinstvene komunikacione platforme za razmjenu podataka koja je infrastrukturna podrška za kvalitetno i ažurno pružanje usluga, a samim tim i podrška elektronskoj registraciji privrednih subjekata. U narednoj tabeli dat je popis svih organa, odnosno registara koji su ulazni podaci CRPS-u za registraciju i koje CRPS treba da dobija razmjennom kroz JISERP.

Tabela 5. Pregled svih registara koji su ulazni podaci CRPS-u za registraciju

Organ od kojeg CRPS pribavlja podatke	Podaci koji se pribavljaju
Poreska uprava	Informacija o poreskim dužnicima (podatak o poreskom dugu)
Centralna banka Crne Gore	Podaci o blokiranim računima privrednih društava (podatak da li je blokirani račun ili nije) Podatak o uplaćenom osnivačkom kapitalu Podaci o izvršnim direktorima banaka i članovima Upravnih odbora (ime prezime, JMBG) Tekući račun privrednog društva
Ministarstvo pravde (Registar sudova i registar kaznene evidencije)	Informacija o privrednim društvima o stečaju (podatak da li je društvo u stečaju) Izvod iz kaznene evidencije – podatak da li je lice kažnjavano ili ne
MJU, Monstat	Podaci o registrovanim NVO koji obavljaju privrednu djelatnost
Centralno klirinško depozitarno društvo	Podatak o HoV koje društvo posjeduje
Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo ekonomije, Agencija za nadzor osiguranja, Uprava za igre na sreću, javni izvršitelji, notari	Potvrda za obavljanje djelatnosti, Javni izvršitelji, Zaključak Javnog izvršitelja (kojim nalaže CRPS-u zabranu otuđenja, raspolaganja udjelima), podaci iz Rješenja o ostavinskom postupku
Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo ekonomije, Agencija za nadzor osiguranja, Uprava za igre na sreću	Potvrda za obavljanje djelatnosti
Komisija za tržište kapitala	Podatak o smanjenju, odnosno povećanju kapitala AD-a

Podaci koji se nalaze u registru CRPS, a koji se razmjenjuju sa ostalim institucijama su: Podaci o upisu u CRPS (PIB, naziv društva, registarski broj, datum statuta i odluke, adresa, kapital, djelatnost društva, oblik svojine, porijeklo kapitala, kontakt telefon, mejl adresa, podaci o osnivaču (ime i prezime, matični broj, adresa, naziv društva, PIB, matični adresa, visina udjela), izvršnom direktoru (ime prezime, JMBG, broj pasosa, adresa, ovlaštenje u prometu) i ovlaštenim zastupnicima (ime prezime, JMBG, broj pasosa, adresa, ovlaštenje u prometu), podaci o poslovnim jedinicama (a po novom Zakonu o privrednim društvima i: prokurator, podružnice, datum rođenja, boravište). Ovi podaci se u potpunosti ili djelimično, nakon registracije u CRPS-u, šalju sljedećim institucijama koje upisuju privredne subjekte u svoje registre ili/i izdaju dozvole:

- Uprava carina
- Poreska uprava
- Sekretarijati lokalnih uprava
- Inspekcijski organi

- Ministarstvo održivog razvoja i turizma
- Ministarstvo unutrašnjih poslova
- Registar notara, registar stečajnih upravnika, javnih izvršitelja

Od navedenih registara, za sad postoji interoperabilnost između: **CRPS, CROO, CRS, Registar kaznene evidencije**. Predstoji uvezivanje ostalih registara: *Komisija za tržište kapitala, Sekretarijata lokalnih uprava, inspekcijskih organa, Uprave carina, CBCG, Registar Notara, Javnih izvršitelja, Centralno klirinško depozitarnog društva*, što će biti normirano novim Zakonom o elektronskoj upravi.

Izmjene baze podataka CRPS-a

Digitalna arhiva

Dokumenta koja osnivač preduzeća ili njegov zastupnik, elektronski dostavi, treba da budu dostupna službenicima CRPS-a i građanima. Sva dokumenta mogu da se štampaju iz aplikacije, ako postoji potreba za tim. Sadašnji sistem koji postoji, a koji je predmet ugovora sa firmom koja arhivira dokumenta, treba da ostane za dokumenta koja su prikupljana u prethodnom periodu, dok će sva nova, automatski postati dio baze CRPS-a.

Baza podataka

Baza CRPS se puni svim podacima koje osnivač (ili službenik u slučaju da osnivač fizički dođe na šalter) unosi u aplikaciju elektronskim putem. Baza treba da bude on-line, dostupna 24h/7 dana u sedmici. Na sajtu CRPS-a, pored postojećih, treba da budu dostupni i sljedeći podaci odnosno dokumenta: Osnivački akt, statut, visina udjela, visina uloga, rješenje o registraciji, datum i vrsta svake izmjene, ako je pokrenut stečaj kad je pokrenut, rješenje o otvaranju stečaja, rješenje o zaključenju stečaja, ime, prezime, podatak o broju transakcionog računa u banci i kontakt stečajnog upravnika (isto važi i za postupak likvidacije), broj jedinica u sastavu privrednog subjekta, hronologija izmjena podataka.

U ovom trenutku postoje 4 statusa preduzeća u bazi CRPS: „Registrovan“, „U stečaju“, „Likvidiran“ i „Obrisan“. Na kraju 2018. godine bilo je 56.922 preduzeća u statusu „registrovan“. Kako bi baza bila ažurna i prilagođena za upotrebu za zvaničnu statistiku, potrebno je da postoji više statusa, odnosno podstatusa, kako slijedi:

- Rezervisano ime
- Osnivanje³⁷
 - Osnivanje – unos podataka
 - Osnivanje – obrada
- Registrovan
 - Registrovan – aktivan
 - Registrovan – neaktivan
- Izbrisan
 - Izbrisan – razlog dobrovoljna likvidacija
 - Izbrisan – razlog sudska likvidacija
 - Izbrisan – razlog ostalo

³⁷ Korisnici baze CRPS-a ne vide privredne subjekte koji su u statusu „Osnivanje“

- Izbrisan – razlog statusna promjena
- Izbrisan – razlog stečaj

Kako bi se baza CRPS-a prečistila i kako bi se obezbijedilo da svi podaci koji su obavezni budu dostupni u bazi, potrebno je izvršiti **preregistraciju**³⁸ svih privrednih subjekata, na sljedeći način:

- Počev od 1. januara 2020. godine, sva privredna društva treba da budu pozvana da se preregistruju, a to znači da dopune ili/i potvrde podatke koji se nalaze u CRPS-u, a takođe i da usklade svoju organizaciju sa novim Zakonom o privrednim društvima. U ovom procesu očekuje se podrška privrednih udruženje Crne Gore.
- Rok za preregistraciju će biti jedna godina
- Preregistracija će biti besplatna i za podnošenje na šalteru i za elektronsko podnošenje
- Sva preduzeća koja nisu izvršila preregistraciju prelaze u status „Registrovan neaktivan“.
- CRPS objavljuje listu preduzeća koja nisu preregistrovana na sajtu CRPS-a.
- CRPS definiše akcioni plan za pokretanje sudskih likvidacija, u saradnji sa Privrednim sudom.
- Nakon završene sudske likvidacije, preduzeća se brišu iz baze CRPS, odnosno prebacuje u status „Izbrisan – razlog sudska likvidacija“ ili ukoliko se preduzeće reorganizuje, vraća se u status „aktivan“.

Imajući u vidu da ovaj postupak podrazumijeva veliki broj predmeta i iziskuje sudske troškove, potrebno je napraviti dogovor sa Privrednim sudom i Ministarstvom finansija.

Preregistracija i dopuna podataka treba da bude završena do sredine 2022. godine. Procjena je da će na ovaj način baza CRPS-a, koja sada broji gotovo 57.000 subjekata, sadržati samo one koji su zaista privredno aktivni i ta cifra u ovom momentu okvirno iznosi do 30.000.

Nakon prvog ažuriranja, odnosno „čišćenja“ baze, koje je potrebno sprovesti samo jedan put, potrebno je vršiti i redovno ažuriranje. Privredni subjekat treba da ima status „aktivan“ u bazi CRPS-a ukoliko redovno podnosi godišnje finansijske izvještaje Poreskoj upravi. *Privredni subjekat prelazi u status „neaktivan“ ukoliko nije predao ni jedan finansijski izvještaj u toku prethodne dvije godine*³⁹. Ovo podrazumijeva uvezanost sistema koji koristi Poreska uprava i CRPS kako bi bazi CRPS-a bili dostupni podaci o predatim finansijskim izvještajima. U ovom slučaju, prebacivanje u status „Registrovan neaktivan“ će se izvršiti u par koraka:

- Poreska uprava iz svoje baze izlista sva preduzeća koja nisu predala finansijski izvještaj u prethodne 2 godine
- CRPS preuzima podatke o ovim preduzećima i proglasi ih neaktivnim u bazi
- Poreska uprava pokreće postupak sudske likvidacije za ove subjekte

³⁸ Kao što je ranije objašnjeno, obavezni proces preregistracije svih privrednih društava je jedan od modela ažuriranja baze i preduslov je da se definiše adekvatna zakonska norma. Pojam preregistracije za potrebe ove analize ima drugo značenje od pojma koju se nalazi u radnoj verziji ZOPD-a

³⁹ Pravno lice dužno je da dostavlja finansijske izvještaje i izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku organu uprave nadležnom za poslove utvrđivanja i naplate poreza (u daljem tekstu: Poreska uprava) najkasnije do 31. marta tekuće, za prethodnu godinu.

Pravno lice dužno je da konsolidovane finansijske izvještaje i konsolidovani izvještaj menadžmenta u pisanom i elektronskom obliku dostavi Poreskoj upravi najkasnije do 30. septembra tekuće, za prethodnu godinu.

Uz iskaze iz stava 1 ovog člana, dostavlja se i statistički aneks.

Poreska uprava je dužna da finansijske izvještaje i izvještaje menadžmenta pravnih lica iz st. 2 i 3 ovog člana objavljuje na svojoj internet stranici. Mikro i mala pravna lica dužna su da Poreskoj upravi dostave bilans stanja, bilans uspjeha i statistički aneks.

- Nakon završene sudske likvidacije, preduzeća se brišu iz baze CRPS, odnosno prebacuje u status „Izbrisan – razlog sudska likvidacija“ ili ukoliko se preduzeće reorganizuje, vraća se u status „aktivan“.

Osvrt na Doing business metodologiju za indikator „otpočinjanje poslovanja“

Doing Business bilježi sve procedure koje se službeno zahtijevaju ili su uobičajno prisutne u praksi u procesu pokretanja i formalnog uspostavljanja društva sa ograničenom odgovornošću, kao i vrijeme i troškove neophodne za sprovođenje tih procedura i uplaćeni minimalni kapital.

Procedura je definisana kao svaka interakcija osnivača kompanije sa spoljnim stranama, npr. državnim organima, advokatima, revizorima ili notarima. Procedure koje se moraju završiti u istoj zgradi, ali u različitim kancelarijama ili na različitim šalterima, računaju se kao odvojene procedure. Ako osnivači moraju da posjećuju istu kancelariju nekoliko puta za različite faze iste procedure, svaka se računa odvojeno. Vrijeme se računa u kalendarskim danima. Pretpostavlja se da je minimalno vrijeme potrebno za svaku proceduru jedan dan, osim procedura koje se mogu u potpunosti dovršiti online, za koje se minimalno potrebno vrijeme bilježi kao pola dana. Troškovi uključuju sve zvanične takse i naknade za pravne ili profesionalne usluge ukoliko su takve usluge propisane zakonom ili se uobičajeno koriste u praksi.

Ranije u dokumentu su navedeni koraci koji su računati kao dio procesa registracije u Crnoj Gori, a po posljednjem izvještaju Doing business. U narednoj tabeli je dat broj dana koji je, po pomenutom izvještaju, bio potreban za pojedine korake, kao i broj dana i koraci koje će osnivačima biti potrebno za registraciju preduzeća u slučaju potpune implementacije rješenja prijedloženog ovim dokumentom.

Tabela 6. Potrebni koraci i broj dana za registraciju preduzeća

		Sadašnje stanje	Željeno stanje (U papirnoj formi)	Željeno stanje (elektronski)
1	Ovjera osnivačkog ugovora kompanije	1	1	0
2	Plaćanje naknada za registraciju preduzeća i objavljivanje	1	1	0
3	Dostavljanje zahtjeva zajedno sa neophodnim dokumentima, uz potvrdu o registraciji, PIB, PDV porezni broj i carinsku dozvolu	5	3	3
4	Dobijanje pečata kompanije	1	0	0
5	Otvoravanje bankovnog računa	1	1	1
6	Konačna registracija u Poreskoj upravi	1	0	0
7	Plaćanje administrativne takse za obavješćavanje sekretarijata lokalne samouprave nadležnog za poslove ekonomije	1	0 ⁴⁰	0 ⁴¹
8	Obavješćenje sekretarijata lokalne samouprave nadležnog za poslove ekonomije i registracija kod inspekcijских organa	1	0	0
	Ukupno koraka	8	4	2
	Ukupno dana	12	6	4

Crna Gora je trenutno na 90. mjestu po indikatoru koji mjeri otpočinjanje poslovanja sa 86,65 poena, dok je Novi Zeland na prvom mjestu sa 99,98 poena, dakle razlika u poenima je 13,33. Kada se posmatraju drugi indikatori koje mjeri DB razlika između zemalja koje su na prvom mjestu i onih koje su na 90.-om je znatno veća (npr za građevinske dozvole je 19,54 poena, za snabdijevanje električnom energijom je 26,82

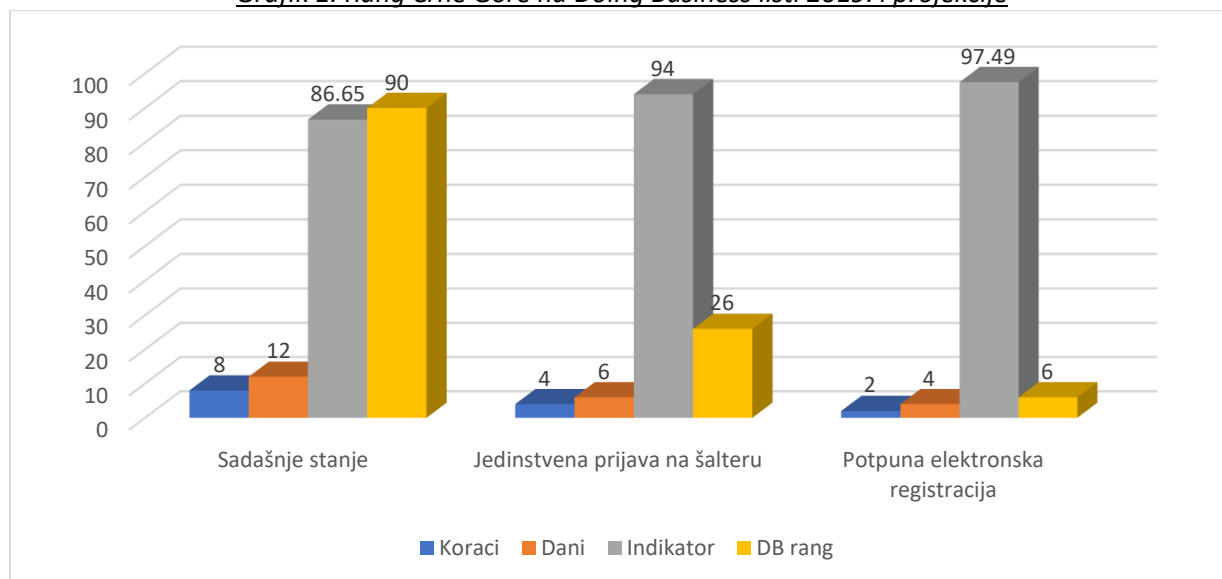
⁴⁰ Ovo podrazumijeva plaćanje karticom na licu mjesta u CRPS. U slučaju plaćanja u gotovini, računa se kao 1 korak.

⁴¹ Elektronsko plaćanje u sklopu koraka jedinstvene elektronske prijave

poena). Ovo govori o tome da su zemlje veoma fokusirane na ovu oblast i da male izmjene u pozitivnom ili negativnom smjeru mogu da utiču na osjetan rast, odnosno pad na listi DB.

Poredeći sadašnje stanje procesa registracije preduzeća i rang u izvještaju Doing Business za 2019. godinu sa željenim stanjem koje je opisano u ovom dokumentu, a koristeći simulator koji je dostupan na zvaničnoj stranici Doing Business izvještaja, napravljena je i okvirna procjena potencijalnog unaprijeđenja ranga Crne Gore na DB listi (*pod uslovom da ostale zemlje ne unaprijeđuju svoje procedure*). **Ukoliko bi Crna Gora pojednostavila proces registracije, koja bi se i dalje obavljala dolaskom na šalter, zadržavajući iste troškove, a u idealnom slučaju kada ostale zemlje ne bi mijenjaju ništa od svojih procedura, naša zemlja bi se našla na 26 mjestu po indikatoru** koji mjeri lakoću osnivanja preduzeća. **Ukoliko bi Crna Gora uvela u potpunosti implementirala proces elektronske registracije preduzeća, na način kako je opisan u ovom dokumentu, a u idealnom slučaju da ostale zemlje ne mijenjaju ništa od svojih procedura, naša zemlja bi se našla na 6 mjestu po indikatoru** koji mjeri lakoću osnivanja preduzeća.

Grafik 1. Rang Crne Gore na Doing Business listi 2019. i projekcije

Organizacioni status Centralnog registra privrednih subjekata

Za organizaciono uređenje CRPS-a kao institucije, postoje tri opcije:

- Uređenje CRPS-a u sklopu Poreske uprave (postojeće stanje).
- Uređenje CRPS-a u sklopu Privrednog suda (do 2012. godine).
- Formiranje CRPS-a kao posebnog tijela, odnosno Agencije (dobra međunarodna praksa).

U nastavku je dat popis osnovnih prednosti i nedostataka uređenja CRPS-a u okviru ove tri institucije.

Poreska uprava

Prednosti i mogućnosti:

- Ne iziskuje nove troškove koji se tiču izmjene statusa CRPS-a, odnosno premještanja u drugu instituciju
- Izmjene u procesu registracije bi bile najbrže ostvarljive i vidljive
- Trenutnim organizacionim rješenjem, uspostavljena je dobra komunikacija u okviru institucije čime je napravljen korak unaprijed u odnosu na prethodni period
- Finansiranje izmjena CRPS kao registra, uvođenje elektronske registracije i unapređenje postojećeg načina registracije (na šalteru) može da se finansira iz istih izvora, u sklopu Poreske uprave, obzirom da je u toku realizacija projekta unapređenja ICT-a Poreske uprave u saradnji sa Svjetskom bankom (10 + 4 miliona eura)
- Uz minimalne korekcije i kreiranjem jedinstvenog obrasca za prijavu, odnosno registraciju, CRPS u sklopu Poreske uprave može da otpočne sa funkcionisanjem „one stop shop“ sistema ili sistema „jednog šaltera“ u kom se građanin preko jedne institucije obraća državi i proceduru okončava (bez obzira koliko institucija ima u pozadini)

Nedostaci i izazovi:

- Drugostepeni organ odlučivanja je Ministarstvo finansija tako da je postupak osnivanja preduzeća administrativni
- Neusklađenost između ZOPD i ZUP-a koji se odnosi na rok za registraciju od 4 dana i obavezu da se stranka sasluša prije odbijanja zahtjeva.
- Trenutno iskustvo koje pokazuje da razvoj ne prati trendove iz regiona, prikazano kroz Doing business Izvještaj gdje indikator „otpočinjanje poslovanje“ pada
- Nisu nađeni primjeri sa ovakvim uređenjem registara.

Privredni sud

Prednosti i mogućnosti:

- Prethodno iskustvo u radu do 2012. godine koje je bilo zadovoljavajuće
- U sudu, postupak vode sudije-registratori koje imaju veći stepen stručnog znanja od službenika koji vode upravni postupak

- Svaki odnos građansko-pravne prirode treba da ima zaštitu pred sudom, što je moguće i sada (tužbom pred upravnim sudom) ali tek kao poslednja instanca⁴²
- Po Zakonu o privrednim društvima rok za registraciju je 4 dana, dok je po ZUP-u predviđena obaveza saslušanja stranaka tako da u tom slučaju stranka ne može da se žali da nije saslušana u postupku odlučivanja – prethodno iskustvo govori da je je do 2012 bilo manje žalbi, ali je istovremeno bilo i manje osnovanih preduzeća
- Iskustvo sudija Privrednog suda u primjeni zakonskih propisa, koji su zakonima nedorečene

Nedostaci i izazovi

- Spremnost Privrednog suda da u ovom trenutku radi na neophodnoj reformi koja se prvenstveno donosi na razvoju sistema elektronske registracije
- Potreba za razvijanjem novih softverskih rješenja i prilagođavanje sitemu koji koristi sud
- Ograničena mogućnost kreiranja samoodržive institucije koja će se finansirati na osnovu naplaćenih taksi za svoje usluge
- Registar privrednih subjekata se nalazi u Privrednom sudu u: Hrvatskoj, Austriji, Njemačkoj, Albaniji. Ove zemlje nisu visoko rangirane u Doing Business Izvještaju kada je u pitanju indikator koji mjeri otpočinjanje poslovanja.

Samostalna agencija

Prednosti i mogućnosti:

- Najbolje rješenje na duži rok koje bi doprinijelo posvećenosti reformi i unapređenju ovog procesa
- Princip “sve na jednom mjestu”, dostupnost informacija i olakšan pristup podacima koji su bitni za ukupno sagledavanje poslovanja društva
- Agencija bi se osnovala zakonom koji bi detaljno razradio proces registracije, odnosno proces u tom slučaju, prinudne likvidacije, koji bi omogućio službenicima agencije da vode postupak i na taj način ubrzaju proces ažuriranja baze
- Većina zemalja koje se nalaze među prvih 40 mjesta na Doing business listi su zemlje koje imaju samostalne agencije
- Najveći potencijal za razvoj u samostalni samoodrživi organ
- Novi izvori prihoda kroz razvoj analitike i naprednog izvještavanja
- Samostalne agencije imaju sljedeće države: Srbija, S. Makedonija, Slovenija i sve ove države su visoko rangirane u Doing Business Izvještaju kada se posmatra indikator otpočinjanje poslovanje

Nedostaci i izazovi:

- Troškovi osnivanja nove institucije
- Duži period za vidljivost rezultata obzirom da bi najprije bilo potrebno vrijeme da se organizaciono uspostavi Agencija i donesu novi propisi, a pitanje je kapaciteta CRPS-a da istovremeno rade na reformi poslovnih procesa koji su predstavljeni u ovoj analizi.

⁴² U skladu sa Konvenijom o zaštiti prava i osnovnih ljudskih sloboda

Prema podacima dobijenih iz Poreske uprave, procjena je da sa sadašnjim nivoom prihoda i troškova, CRPS, kao samostalan organ, ne može biti profitabilan. Procjena je napravljena koristeći stvarne podatke o troškovima, a podaci o prihodima izračunati su množenjem iznosa taksi sa brojem obrađenih predmeta, obzirom da se prihodi CRPS-a prelivaju u državni budžet i nema evidencije o tome koliko oni stvarno iznose. Obrađeni predmeti se dijele na registracije i izmjene podataka⁴³ i ostale predmete (zahtjevi i potvrde⁴⁴ koji su dobijeni ručnim sabiranjem koje nije evidentirano u sistemu).

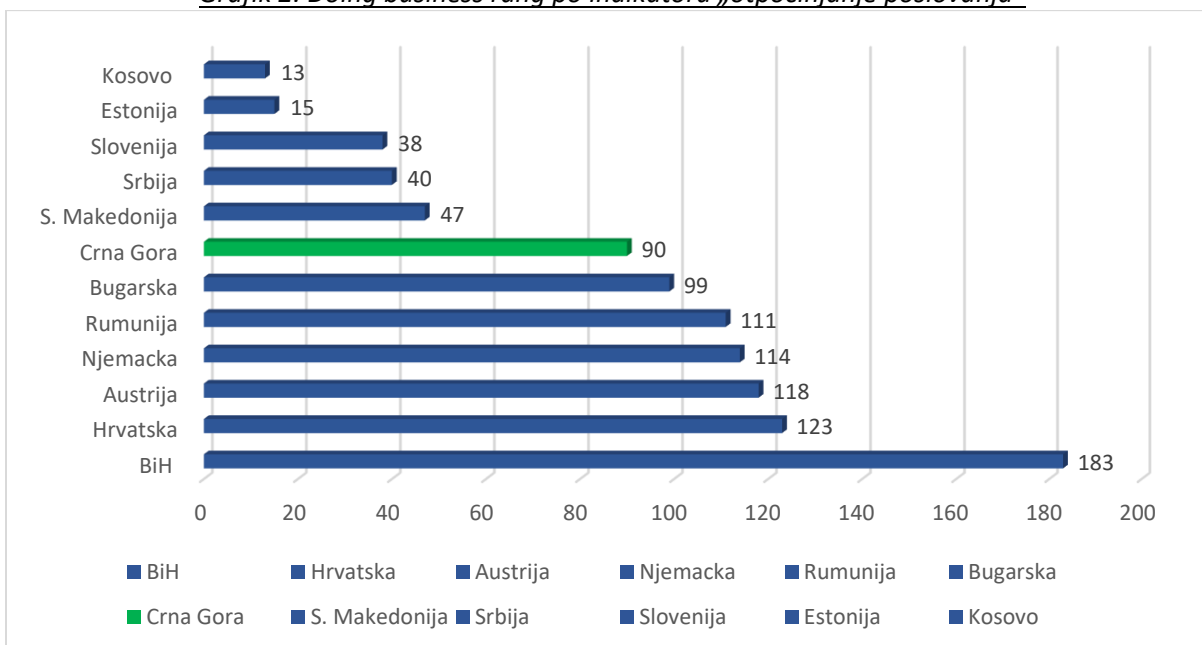
Tabela 7. Prihodi i troškovi CRPS-a za 2017. i 2018. godinu⁴⁵

	2017	2018
Prihodi	155.905	214.895
Troškovi	214.649	235.098
Razlika	-58.744	-20.203

Uporedna analiza sa zemljama regiona

U nastavku je dat opis procesa registracije u zemljama u okruženju, kao i status pojedinih zemalja koje imaju različite organizacione statute registara.

Grafik 2. Doing business rang po indikatoru „otpočinjanje poslovanja“

Kako se vidi sa grafika, bolje rangirane zemlje su one u kojim se registracija privrednih subjekata obavlja u samostalnim agencijama.

Slovenija

⁴³ Taksa iznosi 10 eura

⁴⁴ Taksa iznosi 5 eura

⁴⁵ Podaci dobijeni od Poreske uprave Crne Gore

Privredni registar Slovenije (AJPES) ima 4 glavne funkcije:

- Vođenje evidencije;
- Pribavljanje, obrada i objava godišnjih izvještaja;
- Statistička istraživanja i prikupljanje podataka;
- Operacije kreditnog rejtinga i druge komercijalne aktivnosti

Registar (AJPES) ima 13 organizacionih jedinica. Tijela Registra su Savjet (od 5 članova) i Direktor, koje bira i razrješava Vlada Slovenije. Specifičnost slovenačkog Registra je u tome što se u samom registru obavljaju samo neke od registracija dok se neke registracije i dalje obavljaju u drugim ustanovama (u Registru se može registrovati doo ili samostalni preduzetnik –ako se registrujete kao fizičko lice), s tim što su te ustanove u obavezi da podatke u propisanoj formi proslijeđuju Centralnom registru. Na taj način se dobija centralizovana baza podataka o privrednim subjektima dostupna svim zainteresovanim licima. Takođe, imajući u vidu da je Slovenija članica EU, Registar je uvezan sa EU registrima, što omogućava korisnicima brojne prednosti u smislu dostupnosti podataka o društvima sa EU tržišta.

Dakle, u Registru se mogu naći privredna društva i potrebni podaci, s tim što neke od podataka Registar pribavlja od drugih institucija, jer su sistemi uvezani. Prosječno vrijeme za registraciju (cjelokupnu) kompanije u Sloveniji je 7 dana. *Sajt: www.ajpes.si*

Sjeverna Makedonija

Sjeverna Makedonija je jedan od predvodnika kad je u pitanju registracija privrednih društava i razvili su jednošaleterki sistem. Registar Sjeverne Makedonije sadrži 11 registara (komercijalni registar i registar drugih pravnih lica, registar godišnjih izvještaja, registar zaloge, registar za lizing, registar ulaganja na nepokretnosti, registar prava na nepokretnosti, registar direktnih investicija, registar zabrane vršenja djelatnosti, registar kazni pravnih lica, registar fiducije, registar prodaje vlasništva). Takođe, na sajtu je omogućena elektronska registracija svih oblika društva, kao i elektronsko podnošenje godišnjih izvještaja. U ovom momentu registracija privrednih društava je 100% elektronska i zakon ne prepoznaje više druge načine registracije. Prosječno vrijeme registracije (koje uključuje i dobijanje broja tekućeg računa je 2.5 sati, a zakonski rok je 4 sata).

Takođe, izmjenama u zakonskim propisima proces otpočinjanja biznisa pojednostavili su i registracioni agenti, funkcija koju odnedavno mogu da vrše i advokati iz bilo kog mjesta zemlje bez dolaska u sjedište Registra u Skoplju. S. Makedonija trenutno raspolaže sa 450 agenata i 650 advokata koji su završili neophodne obuke za registraciju privrednih subjekata. Registracija privrednih društava propisana je Zakonom o privrednim društvima Sjeverne Makedonije (617 članova) kojim je propisano da se dokumenta privrednih subjekata čuvaju i u štampanoj i elektronskoj formi, dok se način vođenja uređuje propisom koji donosi ministar pravde. S. Makedonija je svoj model bazirala na norveškom modelu. *Sajt: www.crm.com.mk*

Tabela 8. Uporedna analiza procesa registracije u Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji

	Sjeverna Makedonija	Crna Gora
Uspostavljena elektronska registracija	DA	Ne
Naknada za registraciju u papirnoj formi	30 €	10 €
Naknada za registraciju DOO	2400den (oko 40 €)	10 €
Naknada za registraciju AD	oko 70€	50 €

	Sjeverna Makedonija	Crna Gora
Promjene	Svaka promjena se naplaćuje dodatnom taksom od 4€	Jedna naknada od 10€ za sve promjene
Hronologija upisa podataka	20 €	5 €
Početni kapital firme	2.50 €	1 €
Mjesto podnošenja dokumentacije	Dokumentacija se fizički podnosi u 10 područnih jedinica	Dokumentacija se fizički podnosi samo u CRPS-u
Broj stanovnika i preduzeća	Broja stanovnika 2.000.000	Broj stanovnika 625.000
	Broj registrovanih privrednih subjekata: 104.000	Broj registrovanih privrednih subjekata: 57.000
	0,052 privrednih subjekata po stanovniku	0,091 privrednih subjekata po stanovniku

Srbija

Agencija za privredne registre (APR) u Srbiji osnovana je 2004. godine, Zakonom o Agenciji za privredne registre. Osnivanjem Agencije izvršeno je usklađivanje zakonodavstva prema evropskim standardima. Prva Evropska direktiva nalaže da svaka zemlja članica osnuje centralni registar, privredni registar ili registar privrednih subjekata. Ono što je prepoznato kao prednost osnivanjem Agencije u Srbiji je:

- Administrativne barijere prema građanima uklonjene su konstituisanjem jedne institucije kao nosioca poslova registracije i vođenja jedinstvene, centralne baze podataka, čime je ustanovljen princip racionalizacije administrativnih funkcija države („svi registri na jednom mjestu”);
- U pravni sistem Republike Srbije po prvi put uveden je princip „ćutanja administracije od pet dana” čime je uspostavljen princip efikasnosti javne administracije;
- Agencija za privredne registre nije na budžetu Republike Srbije čime je uspostavljen princip samoodrživosti javnih funkcija i to kroz naplatu naknada za pružene usluge (sredstva iz budžeta su obezbijedena za osnivanje Agencije);
- Visina naknada za pružene usluge usklađuje se prema principu jeftinog pružanja usluga javnog servisa;
- Broj zaposlenih i angažovanih lica u sjedištu Agencije u Beogradu i 13 organizacionih jedinica zamjenjuje zaposlene koji su prethodno obavljali ove poslove u Trgovinskim sudovima, lokalnim samoupravama, organizacionim jedinicama Ministarstva unutrašnjih poslova i dr., i umjesto nekadašnjih 1.500 zaposlenih u različitim institucijama, ovaj posao u Agenciji vodi oko 400 zaposlenih i angažovanih lica, čime je uspostavljen princip racionalizacije zaposlenih u javnoj administraciji.

Organi Agencije su Upravni odbor i direktor. Registri se vode preko registratora koje imenuje i razrješava upravni odbor Agencije, uz prethodnu saglasnost Vlade. U Agenciji se vodi 21 registar (registar privrednih subjekata, registar medija, registar turizma, registar stečajnih masa, registar ponuđača, centralna evidencija privremenih org. prava lica, centr. evid. stvarnih vlasnika, registar udruženja, registar stranih udruženja, zadužbina i fondacija, registar predstavništava stranih zadužbina i fondacija, registar udruženja, društava i saveza u oblasti sporta, registar privrednih komora i predstavništava stranih privrednih komora, registar založnog prava, registra finansijskog lizinga, registar sudskih zabrana, registar faktoringa, registar ugovora o finansiranju poljoprivredne proizvodnje, centralna evidencija objedinjenih procedura, registar finansijskih izvještaja, registar mjera podsticaja regionalnog razvoja).

Postupak koj se vodi pred Agencijom je upravni postupak. Protiv odluka registratora, podnosilac prijave može da podnese žalbu ministru nadležnom za odlučivanje o žalbi preko Agencije, u roku od 30 dana od dana objavljivanja odluke. O žalbi može odlučivati ministar ili registarator. Odluka ministra je konačna i

može se pobijati tužbom pred Upravnim sudom. Srbija je svoj model bazirala na irskom modelu. *Sajt: www.apr.gov.rs*

Hrvatska

U Hrvatskoj postupak registracije preduzeća se vodi pred Trgovačkim sudom, a vrsta postupka je sudski. Zakonom o sudskom registru uređeno je osnivanje, struktura i vođenje registra i postupak u registarskim stvarima. U hrvatski Sudski registar upisuje se, shodno Zakonu, 15 vrsta subjekata (1. javno trgovačko društvo, 2. komanditno društvo, 3. gospodarsko interesno udruženje, 4. dioničko društvo, 5. društvo s ograničenom odgovornošću, 6. trgovac pojedinac, 7. evropsko društvo 8. evropsko gospodarsko interesno udruženje, 9. evropska zadruga 10. ustanova, 11. zajednica ustanova i 12. zadruge, 13. savez zadruga, 14. kreditna unija, 15. druge osobe za koje je upis propisan zakonom). Takođe, podružnice subjekata upisa upisuju se u registar kada je to propisano zakonom, dok je poseban subjekt upisa stečajna masa koja se upisuje u registar kada je to propisano zakonom. Rješenje, po kojem se registracija preduzeća vrši u sudu, kroz sudski postupak, Hrvatska je preuzela od Njemačke i Austrije, uz obrazloženje da, ako se ovaj postupak vodi pred sudom (vode ga sudije registratori), onda postoji veći stepen sudske zaštite.

Jedna od novina, kada je u pitanju registracija preduzeća u Hrvatskoj, jeste uvođenje mogućnosti online osnivanja odnosno registracije preduzeća. Naime, kako je najavljeno, tokom 2019. godine, svi koji u Hrvatskoj žele pokrenuti sopstveni biznis trebali bi s registracijom i poslovanjem startovati u roku 48 sati. To bi trebao omogućiti „Start“ - novi sistem pokretanja poslovanja putem jednog digitalnog obrasca. Kako je najavljeno, tokom godine taj će sistem moći koristiti svi domaći osnivači doo-a, jdoo-a i preduzetnici, dok će onima iz inostranstva usluga biti omogućena do kraja 2019. Sistem „Start“ će omogućiti pokretanje poslovanja, što uključuje uz upis u sudski i obrtni registar, još i upiše u Registar poslovnih subjekata pri Državnom zavodu za statistiku, podnošenje prijava o početku poslovanja i o početku osiguranja u Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje i Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje, upis u Registar poreznih obveznika pri Poreskoj upravi, te registraciju u sistem PDV-a, otvaranje poslovnog računa u banci i elektronsko plaćanje taksi i naknada nastalih u procesu, kako je najavljeno iz hrvatskog Ministarstva gospodarstva. Najavljeni model je konceptualno sličan našem prijedlogu.

Zaključak

Sagledavajući ukupnu situaciju, kao i praksu zemalja koje su u ovoj oblasti među prvima u svijetu, nameće se zaključak da Crna Gora treba da ide u pravcu osnivanja nezavisne agencije za registraciju preduzeća. Poreska uprava nije institucija koja dugoročno treba da se bavi registracijom preduzeća, a povratak u Privredni sud nosi ograničenja vezana za razvoj ove oblasti. Agencija u dugom roku može da se razvije u samoodrživi organ, koji će se finansirati kako naplaćivanjem taksi, tako i naplaćivanjem dodatnih usluga (analitika, istraživanja i sl). Kako bi Agencija bila profitabilna, odnosno samostalna u radu, potrebno je da poveća prihode, obzirom da u ovom momentu prihodi CRPS-a ne pokrivaju troškove. Prihodi se mogu uvećati uključivanjem drugih registara u nadležnost Agencije, a moguće je uvesti i nove usluge koje se odnose na statističku obradu podataka, analitiku i slično.

Kako osnivanje agencije zahtijeva veliko vrijeme i posvećenost, smatramo da najprije treba poboljšati proces registracije preduzeća, a nakon toga uraditi analizu koja će imati za cilj definisanje opsega poslovanja buduće agencije. Dugoročno gledano, Crna Gora će imati veći benefit ukoliko se poboljša sistem registracije u okviru postojećeg organa u Poreskoj upravi, nego da to isto vrijeme posveti osnivanju agencije uz zadržavanje istog nivoa usluge. Takođe, obzirom da je Poreska uprava već otpočela sa

projektom unapređenja IT sistema, najjednostavniji način da se unaprijedi i sam CRPS je da ostane u sklopu Poreske uprave. Stoga bi prijedlog bio: ***svi resursi treba da budu uključeni u projekat uvođenja sistema potpune elektronske registracije i pojednostavljenje registracije na šalterima CRPS-a, koji treba da se završi do sredine 2020. i da dâ vidljive efekte do kraja 2020., uz zadržavanje CRPS-a kao dijela Poreske uprave. Nakon što novi način registracije privrednih subjekata potpuno zaživi i u praksi, treba uraditi analizu koja će imati za cilj definisanje budućeg poslovanja i organizacije agencije za registraciju. Ukoliko se u potpunosti implementira akcioni plan dat na kraju ovog dokumenta, a na način kako je opisano u ovom dokumentu, agencija može da bude osnovana u drugoj polovini 2021. godine, uz pretpostavku da se usvoji i novi zakon koji će regulisati rad novoosnovane agencije, uz obavezu usklađivanja ostalih akata. Informacioni sistem treba da bude razvijan tako da osnivanjem agencije ne dođe do izmjena koje će remetiti uspostavljeni proces registracije, o čemu već sada treba voditi računa obzirom da je Poreska uprava već počela projekat unaprijeđenja IT sistema, a glavni informacioni sistem na kome treba da počiva sav budući razvoj je JISERP.*** Ovakvim rješenjem, upravni sud i dalje ima ulogu u obezbjeđivanju sudske zaštite kod registracije kad u posljednjem stepenu vodi upravni spor po tužbi kojom se registracija osporava, a privredni sud rješava stečajeve, izriče mjere zabrane obavljanja djelatnosti, mjere u odnosu na povrede zakona, a koje se tiču konkretnih pravnih situacija koje presudom treba razriješiti.

Akcioni plan za unaprijeđenje procesa registracije preduzeća

U nastavku je dat spisak aktivnosti koje se moraju obaviti kako bi proces registracije preduzeća bio potpuno automatizovan, kao i svi koraci koji se prate kroz indikator otpočinjanja poslovanja u Doing business izvještaju.

Potpuna elektronska registracija preduzeća je moguća tek nakon uspostavljanja razmjene podataka između svih organa koji učestvuju u ovom procesu, odnosno između registara koje vode ti organi, a koji će razmjenjivati podatke putem JISERP-a.

Rb	Aktivnost	Nosilac	Uključeni	Cilj aktivnosti	Rok
1	Usvajanje Zakona o privrednim društvima sa svim izmjenama i dopunama datim kroz ovaj dokument	Goran Nikolić, ME	Duška Vujisić, PU Bojana Bošković, MF Marija Šuković, SSK Marija Asanović, SSK	Kreiranje glavnog zakonskog akta privrede na način da afirmiše elektronsko poslovanje i omogući pojednostavljenje procesa registracije	III 2019
2	Usvajanje podzakonskog akta kojim se reguliše rad CRPS-a i jedinstvenog obrasca za registraciju preduzeća u papirnoj formi	Dragan Filipović, CRPS	Duška Vujisić, PU Bojana Bošković, MF Snežana Vujanović, MF Marija Asanović, SSK	Omogućiti nesmetanu implementaciju planiranih reformi u ovoj oblasti	III 2019
3	Usklađivanje podzakonskih akata Uprave carina, sekretarijata lokalnih uprave, inspeksijskih organa, Poreske uprave, CRPS-a sa Zakonom o elektronskoj upravi, odnosno Zakonom o upravnom postupku. Ovdje se prije svega misli na zahtijevano korišćenje pečata suprotno Zakonu o privrednim društvima, kao i zahtjeva za rješenjem kao dokumentom umjesto zahtjevom za podacima koji su potrebni određenoj instituciji	Dragan Filipović, CRPS	Svi članovi radne grupe za izradu Analize Predstavnici privrednih udruženja	Omogućiti nesmetanu implementaciju planiranih reformi u ovoj oblasti	III 2019
4	Izmjena Odluke CBCG koja se odnosi na otvaranje transakcionih računa privrednih subjekata. Ovo se konkretno odnosi na ukidanje zahtjeva za pečatom u članu 19 Odluke o strukturi, bližim uslovima i načinu otvaranja i ukidanja transakcionih računa, kao i na stvaranje preduslova za otvaranje tekućeg računa elektronskim putem (uz obavezu jednog pojavljivanja u banci radi identifikacije, a u skladu sa Zakonom o sprječavanju pranja novca i finansiranja terorizma)	Andrija Jovović, CBCG	Bojana Bošković, MF Snežana Vujanović, MF	Izmjena odluke kako bi se ukinula potreba za fizičkom dostavom dokumentacije u banci i korišćenje pečata za otvaranje tekućeg računa	III 2019.
5	Implementacija Zakona o administrativnim taksama i donošenje podzakonskog akta kojim se određuju bliži uslovi i način plaćanja taksi elektronskim putem	Bojana Bajić, MJU	Snežana Vujanović, MF	Na osnovu novog Zakona o administrativnim taksama obezbijediti elektronsko plaćanje taksi	III 2019.
6	Omogućavanje hronološkog pregleda registracija na sajtu CRPS-a po preduzeću i po datumu	Dragan Filipović, CRPS	Duška Vujisić, PU	Cilj je da za svako preduzeće postoje datumi svih izmjena, a takođe i da se sve	IV 2019.

Rb	Aktivnost	Nosilac	Uključeni	Cilj aktivnosti	Rok
	Unaprijeđenje CRPS baze i on-line pretrage na sajtu u cilju potpune informacije o statusu privrednog subjekta Obezbijediti na sajtu CRPS-a, link ka finansijskim izvještajima, koji su objavljeni na sajtu Poreske uprave			registracije mogu vidjeti hronološki po izboru datuma i po nazivu preduzeća. Uvođenje statusa kako je definisano Analizom	
7	Promotivne aktivnosti. Veoma je važno imati snažnu i intezivnu kampanju koja će raditi na konstantoj promociji odnosno upoznavanju crnogorske javnosti o uspostavljanje sistema elektronske registracije preduzeća. Cilj kampanje je podizanje svijesti građana o prednostima elektronske registracije preduzeća a naročito je u interesu CRPS-u da klijenti elektronski dostavljaju dokumentaciju i na taj način pune bazu podataka registra.	Dragan Filipović, CRPS	Dušanka Vujisić, PU Bojana Bajić, MJU Ana Stojanović, SSK	Cilj je kontinuirano upoznavanje crnogorske javnosti o izmjenama u ovoj oblasti	Počev od IV 2019.
8	Kvartalni izvještaj o implementaciji Akcionog plana Savjetu za konkurentnost	Marija Šuković, SSK	Ana Stojanović, SSK	Redovno praćenje implementacije aktivnosti	Počev od IV 2019.
9	Uspostavljanje mogućnosti registracije privrednih subjekata elektronskim putem elektronskim putem uz jedinstvenu prijavu i omogućavanje skraćenja procesa registracije na 2 koraka: 1. elektronska prijava (osnivač dostavlja elektronski samo interna akta preduzeća i svoje podatke, kao i podatke o preduzeću. Osnivač ne dostavlja dokumenta institucija koje su uključene u ovaj proces, osim dokumenata koja su potrebna za otvaranje tekućeg računa u banci) 2. odlazak u banku nakon registracije radi otvaranja tekućeg računa	Dragan Filipović, CRPS	Bojana Bajić, MJU Ana Stojanović, SSK Poreska uprava Centralna banka Komisija za tržište kapitala Uprava carina Inspekcijski organi Sekretarijati lokalne samouprave i ostale institucije uključene u ovaj proces	Omogućiti elektronsku uslugu registracije preduzeća koja podrazumijeva jedinstvenu (elektronsku) prijavu i plaćanje svih taksi putem NS-NAT-a. Uspostavljanje potrebnog nivoa interoperabilnosti registara svih institucija koje su uključene u ovaj proces, a kako je navedeno u ovom dokumentu (CRPS, CRS, CROO, UC, lokalni sekretarijati, Komisija za tržište kapitala, CBCG, CDKD, inspekcijski organi)	IV 2019.
10	Uspostavljanje mogućnosti obavezne preregistracije svih privrednih subjekata elektronskim putem uz jedinstvenu prijavu	Dragan Filipović, CRPS	Bojana Bajić, MJU	Ova aktivnost je usko povezana sa prethodnom s tim što je proces jednostavniji. U odnosu na registraciju, preregistracija nema korake: odlazak u banku i otvaranje tekućeg računa, plaćanje taksi, registraciju kod UC-a, lokalnih sekretarijata i inspekcijskih organa.	IV 2019.
11	Pojednostavljenje JPR obrasca i priloga. Ovo pojednostavljene se odnosi na uvezivanje Poreske uprave sa Centralnom bankom i preuzimanja podataka o svim aktivnim računima (javni izvršitelji već povlače ove podatke od CBCG, uz naknadu od 1e za svaki podatak). Pojednostavljene se odnosi na brisanje broja računa iz JPR	Dušanka Vujisić, PU	Bojana Bajić, MJU	Brisanje podataka koji su već dostupni PU- i kroz JISERP	IV 2019

Rb	Aktivnost	Nosilac	Uključeni	Cilj aktivnosti	Rok
	obrasca, kao i svih podataka koji su Poreskoj upravi već dostupni uvezivanjem sa ostalim institucijama, kako se ne bi isti podaci unosili više puta.				
12	Izrada uputstava za registraciju preduzeća: 1. <i>Uputstvo za službenike CRPS-a (za elektronsko podnošenje prijave i podnošenje prijave na šalteru)</i> 2. <i>Uputstvo za korišćenje elektronskog servisa za korisnike (osnivače/zastupnike)</i> 3. <i>Uputstvo za registraciju na šalterima</i> <i>Uputstva treba da se ažuriraju kontinuirano, nakon svake izmjene u procesu, a počev od 4. kvartala 2019. godine.</i>	Dragan Filipović, CRPS	Bojana Bajić, MJU Ana Stojanović, SSK Marija Asanović, SSK	Jasna uputstva su preduslov za uspješnu implementaciju projekta	IV 2019.
13	Obuka zaposlenih u Centralnom registru privrednih subjekata radi osposobljavanja za operativnu upotrebu aplikativnih softvera osmišljenih u cilju omogućavanja prijema i obrada elektronskih registracionih prijava, te izradu i slanje elektronskim putem kao i za manipulisanje digitalnom aktivnom. Obuka treba da bude organizovana kontinuirano, nakon svake izmjene u procesu, a počev od 4. kvartala 2019. godine	Dragan Filipović, CRPS	Dužanka Vujisić, Poreska uprava Bojana Bajić, MJU	Podizanje nivoa stručnosti zaposlenih u registarskom organu do mjere neophodne za efikasno vođenje postupka elektronske registracije privrednih društava.	IV 2019.
14	Promotivne aktivnosti u cilju promocije obavezne preregistracije privrednih društava	Dragan Filipović, CRPS	Privredna udruženja, članovi Savjeta za konkurentnost Dužanka Vujisić, PU Ana Stojanović, SSK		I – IV 2020.
15	Pojednostavljenje procesa „fizičke“ registracije preduzeća (za one koji neće koristiti elektronsku) uz elektronsku razmjenu podataka među institucijama, uz uvođenje POS terminala u CRPS i omogućavanje plaćanja taksi svih institucija na jednom mjestu.	Dragan Filipović, CRPS	Bojana Bajić, MJU Ana Stojanović, SSK Centralna banka Komisija za tržište kapitala Uprava carina Inspekcijski organi Sekretarijati lokalne samouprave i ostale institucije uključene u ovaj proces	Cilj je da registracija na šalterima CRPS-a prati izmjene koje se planiraju uvođenjem elektronske registracije	I 2020
16	Uvezivanje sa sistemima banaka u cilju omogućavanja otvaranja tekućeg računa bez podnošenja papirne dokumentacije. Na ovaj način će podnošenje prijave elektronskim putem biti jedini korak u kome osnivač/zastupnik podnosi prijavu, odnosno dokumenta.	Bojana Bošković, MF	Bojana Bajić, MJU Snežana Vujanović, MF Andrija Jovović, CBCG	Aktivnost pokreće CBCG, s tim što svaka banka treba posebno, interno da pokrene projekat i uskladi procedure	II 2020.

Rb	Aktivnost	Nosilac	Uključeni	Cilj aktivnosti	Rok
17	Uspostavljanje mogućnosti registracije privrednih subjekata elektronskim putem i pojednostavljenje procesa „fizičke“ registracije preduzeća u slučaju kada je osnivač ili / i izvršni direktor stranac	Dragan Filipović, CRPS	Bojana Bajić, MJU Milanka Baković, MUP	Cilj je da se proces registracije pojednostavi i u slučaju kada je osnivač ili/i izvršni direktor stranac	II 2020.
18	Finalni izvještaj o uspješnosti sprovođenog akcionog plana uz definisanje budućeg statusa CRPS-a, odnosno organa - nosioca procesa registracije privrednih subjekata	Marija Šuković, SSK	Članovi radne grupe za izradu Analize	Ocjena uspješnosti realizovane reforme	IV 2020.

Aneks 1. Smjernice za novi Pravilnik o radu CRPS-a

Važećim **Zakonom o privrednim društvima**, Centralni registar privrednih subjekata uređen je u okviru 5 članova (ovdje se misli na posebno poglavlje pod nazivom CRPS, s tim što se u zakonu kroz više članova pominje CRPS, najčešće u kontekstu dokumentacije koja se dostavlja Registru, odnosno obaveze registrovanja u istom). Važeće **Uputstvo o radu Centralnog registra privrednih subjekata i obrascima za upis** sadrži 13 članova. U okviru ovog Uputstva, način registracije, odnosno postupak registracije i način odlučivanja nisu uređeni, tj. ne postoji propisan (razrađen) način podnošenja registracione prijave, niti način odlučivanja po prijavi. **Prijedlogom zakona o privrednim društvima** poglavlje koje se odnosi na registraciju ima 6 članova, s tim što je propisano da će Ministarstvo (misli se na Ministarstvo finansija) donijeti podzakonski akt kojim će se utvrditi bliži način vođenja i uvida u CRPS. Kako bi se postupak registracije i načina odlučivanja učinio što transparentnijim i kako bi cijeli postupak bio regulisan normativno, prijedlog je da se umjesto dosadašnjeg Uputstva izradi Pravilnik, kao viši pravni akt u odnosu na Uputstvo (imajući u vidu značaj uređenja rada CRPS-a), sa prijedlogom pitanja koja bi Pravilnikom trebala biti uređena (u najširem smislu).

Pravilnik o načinu radu Centralnog registra privrednih subjekata i postupku registracije privrednih subjekata (prijedlog naziva)

1. Predmet Pravilnika

Pravilnikom bi trebalo da se uredi način rada Centralnog registra, obrasci koji čine sastavni dio Pravilnika, kao i način podnošenja prijave, odnosno dokumentacija potrebna za registraciju i postupak odlučivanja po prijavi.

2. Subjekti i predmet registracije

Pravilnikom bi trebalo da se propiše ko je subjekt registracije (doo, preduzetnik, AD, dio stranog društva, ortačko društvo itd., u skladu sa ZOPD), kao i šta je predmet registracije (upis, promjena, brisanje, zabilježba).

3. Podaci u registru

Potrebno je navesti u Pravilniku sve podatke iz baze Registra koji trebaju biti dostupni na sajtu CRPS-a i potrebno je da su usklađeni Direktivom 2017/1132 (npr: Osnivački akt, statut, visina udjela, visina uloga, rješenje o registraciji, datum i vrsta svake izmjene, ako je pokrenut stečaj kad je pokrenut, rješenje o otvaranju stečaja, rješenje o zaključenju stečaja, ime, prezime, podatak o broju računa i kontakt stečajnog upravnika, isto važi i za postupak likvidacije, detaljan prijedlog podataka sadržan u Analizi). Prijedlog je da se propiše koji se podaci obavezno upisuju u registar za svako od društava, kako bi se izbjegla nepotpunost podataka u registru.

4. Način podnošenja prijave

Pravilnik treba da propiše svaki korak pri podnošenju registracione prijave, kao i dokumentaciju koju je potrebno dostaviti. Na ovaj način će se olakšati i poslovni proces jer će biti propisano šta je od dokumentacije potrebno i na koji način se podnosi prijava.

Potrebno je propisati da se prijava može podnijeti elektronskim putem, neposredno ili poštom. Takođe, da se prilikom elektronskog podnošenja prijave, prijava podnosi pokretanjem elektronske usluge u skladu sa propisom kojim se uređuje elektronska uprava. Potrebno je navesti da se potpisivanje elektronske prijave i dokumenata vrši u skladu sa propisima kojima se uređuju elektronska identifikacija i elektronski potpis i elektronski dokument.

Dakle, Pravilnik treba da sadrži detaljno opisan postupak registracije, neophodne podatke koje zahtjev za registraciju treba da sadrži, kao i propisanu dokumentaciju za registraciju svih subjekata, dokumentaciju potrebnu za promjene, brisanja i zabilježbe (ovdje se naravno misli na one najčešće izmjene prema dosadašnjim iskustvima, npr. promjena izvršnog direktora, promjena visini kapitala, promjena udjela i sl.)

5. Naknada za registraciju

Pravilnikom je potrebno propisati naknade za osnivanje, izmjene i prestanak društva, kao i za ostale podneske i zahtjeve koji se naplaćuju. Prijedlog je da se propišu različite naknade za različite vrste izmjena, imajući u vidu da ne iziskuje svaka izmjena isti trošak niti isto vrijeme. Takođe, kako je ovaj dio trenutno regulisan Zakonom o privrednim društvima, taj dio bi trebalo izostaviti iz Zakona i regulisati ga ovim podzakonskim aktom. Ovo naročito imajući u vidu da bi svaka eventualna izmjena visine naknade koja se plaća CRPS-u, povlačila izmjenu Zakona o privrednim društvima. U cilju promovisanja elektronske registracije dobro bi bilo propisati niže naknade za kada se registracija obavlja elektronskim putem.

6. Postupak po prijavi

U ovom poglavlju je potrebno opisati postupak nadležnog organa od dana prijema prijave/zahtjeva. Ovdje bi trebalo navesti koje to podatke organ provjerava prije odlučivanja po prijavi (npr. da li je dostavljena propisana dokumentacija, da li je podnijelo ovlašćeno lice, da li je dostavljeni podatak ili dokument predmet registracije, da li su podaci iz prijave istovjetni sa podacima u postojećim registrima i sl.), odnosno koje korake organ preduzima od dana kada primi prijavu/zahtjev (ovo se podrazumijeva i za podnošenje prijave elektronskim putem).

7. Odlučivanje po prijavi

Zakonom o privrednim društvima je propisan rok za odlučivanje po prijavi. U Pravilniku je potrebno razraditi način odlučivanja u smislu rješenja kojim se usvaja odnosno odbija prijava, u skladu sa pravilima Zakona o upravnom postupku.

8. Žalba na odluku

U prijedlogu Zakona je samo propisana mogućnost žalbe na odluku, koja se dostavlja Ministarstvu. Potrebno bi bilo razraditi ovaj dio, u smislu u kom roku se podnosi žalba, kome, na koji način, ko odlučuje o žalbi, u kom roku i na koji način. Ovaj dio bi poželjno bilo razraditi samim Zakonom o privrednim društvima, kao i propisati mogućnost podnošenja tužbe Upravnom sudu u slučaju nezadovoljstva drugostepenom odlukom.

9. Evidencija podataka i dokumenata

Potrebno je propisati način vođenja evidencija o podacima i dokumentima u registru (može se razraditi dio iz Prijedloga zakona o privrednim društvima, član 324 i dio iz važećeg Upuststva oko određivanja registracionog broja, vođenje evidencije). Ovo se odnosi i na elektronsku zbirku dokumenata. U ovom dijelu bi bilo potrebno propisati šta sve čini zbirku dokumenata i podataka o kojima se vodi evidencija u Registru kao i na koji način se upravlja tim podacima. Takođe, dobro bi bilo propisati koja dokumenta su javna.

Takođe, sastavni dio Pravilnika čine i obrasci, koji će biti dostupni na posebnom linku.

Treba imati u vidu da se ove odredbe odnose na postupak registracije koji se vodi prema pravilima Zakona o upravnom postupku. Dakle, prijedlog bi važio samo u slučaju da postupak registracije ostane upravni postupak, dok bi u slučaju da se donese odluka da se CRPS vrati u Privredni sud CG, Pravilnik odnosno podzakonski akt morao revidirati u dijelu vođenja postupka kao sudskog.

Aneks 2. Primjeri pretrage službenog lista „Print screen“

Slovenija

Агенција за привредne реписи Official Gazette of the Republic of Slovenia

https://eng.mklj.si/index.php/component/k2/item/1116-official-gazette-of-the-rep...

ABOUT BRANCHES USING THE LIBRARY SPECIAL SERVICES DIGITAL LIBRARY PROJECTS

ljubljana city library All around the city

Search...

You are here: Home » Digital library » Official Gazette of the Republic of Slovenia

Phone numbers

Bežigrad Library	01 308 53 00
J. Mazovec Library	01 308 54 00
O. Župančič Lib.	01 308 55 00
P. Voranc Library	01 308 57 00
Šiška Library	01 308 52 00
Mobile Library	01 308 51 25
Slovanska Library	01 308 56 00

Official Gazette of the Republic of Slovenia

Regulations must be published prior to coming into force.

The official publication of legal acts of the state, local government bodies, and other bearers of public authorities is regulated by the Official Journal of the Republic of Slovenia Act. According to the article 1 of the act all state regulations and other acts, if so defined by the law or other regulations, must be published in the Official Gazette of the Republic of Slovenia.

The Official Gazette of the Republic of Slovenia is accessible online for free. The texts of laws and acts are available in Slovene only!

OFFICIAL GAZETTE

eduroam

Activate Windows
Go to PC settings to activate Windows.

Official Gazette of the Republic of Slovenia

zakon - Search R...

Službeni list (Rea...

Teze za sastanak ...

Inbox in marja...

Zakon o privred...

Katalog propisa ...

9:22 AM

Crna Gora

Službeni list Crne Gore | Službeni list

Not secure | www.sluzbenilist.me

Apps

Službeni list Crne Gore - Opštinski propisi

Odaberite godinu

Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori

Odaberite godinu

Službeni list RCG

Odaberite godinu

Arhiva

Službeni list SRCG (1963 - 1991)

Odaberite godinu

Ranija izdanja

Oglasni dio

Odaberite godinu

Pretraga

Oblast pretrage: Propisi i drugi akti

Pojam za pretragu: VOLI

Zona pretrage: ☐ U nazivu ☒ U tekstu ☐ Ključne riječi

Objavljeno nakon: mm/dd/yyyy

Objavljeno prije: mm/dd/yyyy

Vrsta akta: Rješenje

Oblast:

Izvor:

Donosilac propisa:

Matični broj propisa:

Eurovoc deskriptori:

Pretraga

Pretraži

Napredna pretraga

Registar prečišćenih tekstova

VLADA CRNE GORE

SAOPŠTENJE ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG AMBIJENTA, REFORME ATRORNIH I STRUKTURNIH REFORMI

e-Registar licenci

Elektronski registar licenci

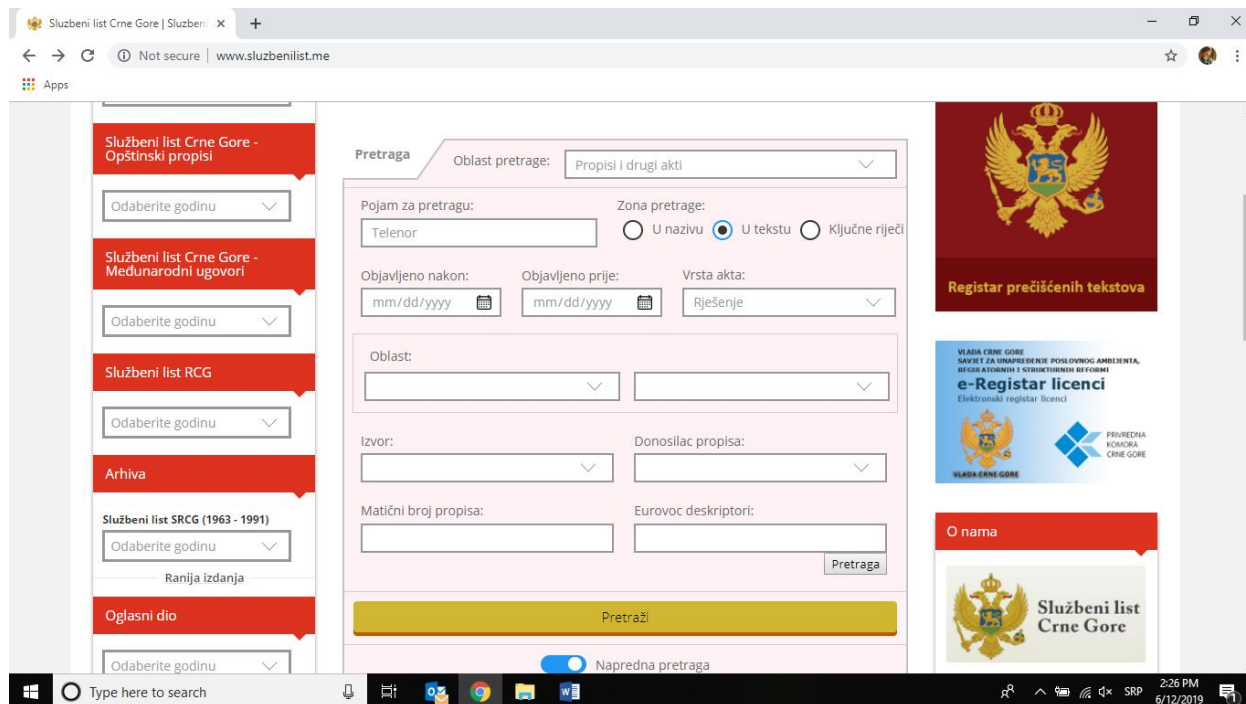
PRIVREDNA KODIRANA CRNE GORE

O nama

Službeni list Crne Gore

Type here to search

2:24 PM 6/12/2019

Rezultati pretrage | Službeni list Crne Gore x STANDARD ZANIMANJA x +

Not secure | www.sluzbenilist.me/content/?oblast=propisi&pojам=Telenor&zona=1&datumod=&datumdo=&vakta-napredna=16&pro_oblast=&pro_podoblast=&izvor=-1&d...

Apps

Naslovna O nama Aktuelnosti Linkovi Cjenovnik Knjige Dokumenti Javne nabavke

Službeni list Crne Gore

Odaberite godinu

Službeni list Crne Gore - Opštinski propisi

Odaberite godinu

Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori

Odaberite godinu

Službeni list RCG

Odaberite godinu

Rezultati pretrage propisa:

Nova pretraga

Rješenja o brisanju i upisu u Registar nevladinih organizacija

Status: **Važeći** Izdanje: Službeni list Crne Gore, broj 24/2014 Registarski broj: 613

Vrsta propisa: Rješenje

Oblast: Podblast:

Rješenje o standardu zanimanja elektrotehničar/elektrotehničarka elektronskih sigurnosnih sistema

Status: **Važeći** Izdanje: Službeni list Crne Gore, broj 25/2019 Registarski broj: 572

Vrsta propisa: Rješenje

Oblast: Podblast:

SLUŽBENI LIST CRNE GORE

Registar prečišćenih tekstova

VLADA CRNE GORE
SAVJET ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG AMBIJENTA,
POSREDOVANJE I STRUKTURNE REFORME

e-Registar licenci
(Elektronski registar licenci)

Type here to search

Službeni list Crne Gore | Službeni x STANDARD ZANIMANJA x +

Not secure | www.sluzbenilist.me

Apps

Službeni list Crne Gore - Opštinski propisi

Odaberite godinu

Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori

Odaberite godinu

Službeni list RCG

Odaberite godinu

Arhiva

Službeni list SRCG (1963 - 1991)

Odaberite godinu

Ranija izdanja

Oglasni dio

Odaberite godinu

Pretraga

Oblast pretrage: Propisi i drugi akti

Pojam za pretragu: Franca

Zona pretrage: ☐ U nazivu ☒ U tekstu ☐ Ključne riječi

Objavljeno nakon: mm/dd/yyyy

Objavljeno prije: mm/dd/yyyy

Vrsta akta: Rješenje

Oblast:

Izvor:

Donosilac propisa:

Matični broj propisa:

Eurovoc deskriptori:

Pretraga

Pretraži

Napredna pretraga

SLUŽBENI LIST CRNE GORE

Registar prečišćenih tekstova

VLADA CRNE GORE
SAVJET ZA UNAPREĐENJE POSLOVNOG AMBIJENTA,
POSREDOVANJE I STRUKTURNE REFORME

e-Registar licenci
(Elektronski registar licenci)

PRISUJEDNA KOCAOBA CRNE GORE

O nama

Službeni list Crne Gore

Type here to search

Rezultati pretrage | Službeni list Crne Gore | STANDARD ZANIMANJA

Not secure | www.sluzbenilist.me/content/?oblast=propisi&pojam=Franca&zona=1&datumod=&datumdo=&vakta-napredna=16&pro_oblast=&pro_podoblast=&izvor=-1&do...

Apps

Službeni list Crne Gore

Elektronsko izdanje Službenog lista Crne Gore i Pravno Informacioni Sistem Crne Gore (PIS)

Naslovna O nama Aktuelnosti Linkovi Cjenovnik Knjige Dokumenti Javne nabavke

Rezultati pretrage propisa: Nova pretraga

Rješenja o upisu u Registar političkih i Registar nevladinih organizacija

Status: **Važeći** Izdanje: Službeni list Crne Gore, broj 54/2013 Registarski broj: 1142

Vrsta propisa: Rješenje

Oblast: Podblast:

Rješenja upisu u Registar nevladinih udruženja

Status: **Važeći** Izdanje: Službeni list Crne Gore, broj 19/2016 Registarski broj: 390

Vrsta propisa: Rješenje

SLUŽBENI LIST CRNE GORE

Registar prečišćenih tekstova

VLADA CRNE GORE
SAVJET ZA ZAŠTITU OKOLIŠA, POSLOVNOG AMBIJENTA,
POSREDOVANJE I ATRIBUTIVNIH DELOVANJE

Type here to search

2:33 PM 6/12/2019

Kontakt:

Sekretarijat Savjeta za konkurentnost

adresa: Svetlane Kane Radević br.3, Podgorica

tel: 020651678, 020673753

**Projekat podržan od strane Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) – Unapređenje javno-privatnog dijaloga u Crnoj Gori*